

Räddningstjänst i samverkan

– Ansvar och uppgifter för räddningstjänstansvariga myndigheter och samverkande organisationer

RÄDDNINGSS
VERKET

Räddningstjänst i samverkan

– Ansvar och uppgifter för räddningstjänstansvariga myndigheter och samverkande organisationer

Räddningsverket

Att mångfaldiga innehållet i denna bok, helt eller delvis, utan medgivande av Räddningsverket är förbjudet enligt lagen (1960:792) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Förbudet gäller varje mångfaldigande genom tryckning, kopiering, bandinspelning etc.

Räddningstjänst i samverkan

– Ansvar och uppgifter för räddningstjänstansvariga myndigheter och samverkande organisationer

Redaktör: *Kristina Hasslevall*

Textbearbetning: *Anna-Lena Göransson*

Bildredaktör: *Kristina Malmstedt-Svensson*

Formgivning: *Lena Mårtensson*

Omslagsfoto: *Johan Berlin*

Utgivningsår 2008

Beställningsnummer U30-666/08

ISBN 978-91-7253-342-4

© Räddningsverket och medverkande organisationer

Innehåll

1. Inledande översikt 7

Ansvar 7, Räddningsledare 10, Samband 10

2. Kommunal räddningstjänst 13

Resurser 14, Larmvägar 15, Arbetsätt 16, Räddningsinsatser som berör mer än en kommun 17, Övertagande av ansvar för räddningstjänstens i vissa fall 18, Sambandssystem 19

3. Statlig räddningstjänst 21

Räddningstjänst och sanering vid utsläpp av radioaktiva ämnen 22

Sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen 23, Beredskapsplanering 23, Resurser 24, Larmvägar 24, Arbetsätt 25, Sambandssystem 26

Miljöräddningstjänst till sjöss 26

Resurser 27, Larmvägar 28, Arbetsätt 29, Sambandssystem 29

Sjöräddningstjänst 30

Sjöräddningscentralen MRCC i Göteborg 31, Resurser 31, Larmvägar 32, Arbetsätt 32, Sambandssystem 33

Flygräddningstjänst 33

Resurser 35, Larmvägar 35, Arbetsätt 36, Sambandssystem 37

Fjällräddningstjänst 37

Resurser 38, Larmvägar 39, Arbetsätt 40, Sambandssystem 40

Efterforskning av försvunna personer i andra fall 41

Resurser 42, Larmvägar 42, Arbetsätt 42, Sambandssystem 42

4. Samverkan 45

5. Samverkande myndigheter och andra aktörer 51

Räddningsverket 51

Länsstyrelsen 52

Länsstyrelsens arbetsätt och arbetsuppgifter vid räddningsinsats 53

Polisen 54

Organisation vid vardagshändelser 56, Organisation vid särskilda händelser 57, Resurser 57, Larmvägar 57, Arbetsätt 57, Sambandssystem 58

Hälsa- och sjukvård 58

Katastrofmedicinsk planering 60, Termer och begrepp 60, Ledning av sjukvård 60, Larm och alarmering 61, Organisation och behandlingsprinciper i skadeområdet 61,

Organisation och behandlingsprinciper på vårdenheten 62, Ledning på regional nivå 62, Ledning på nationell nivå 63, Samverkan 63

SOS Alarm 63

Organisation 65, Resurser och specialistkompetens 66, Utalarmering 66, Under insats 67

Försvarsmakten 67

Inriktning vid stöd till samhället 68, Ledningsprinciper vid stödinsatser med Försvarsmaktens förband 69, Försvarsmaktens resurser 70

SMHI – Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut 71

Uppgifter 71, Larmvägar 73

Programföretag inomradio och TV 73

Larmvägar 74, Meddelandets innehåll 74, Rätt att begära meddelande i radio och TV 75

6. Internationell samverkan 77

FN 75, EU 78

NATO/PFF 79, Nordred 79, Regionala samarbeten 79

Förkortningar 83

Referenser 86

Författningar 86

Administrativa kontaktvägar 87

Bildförteckning 89

Förord

Vid de allra flesta räddningsinsatser är förmågan att samverka och samordna resurser avgörande för slutresultatet. Det är därför viktigt att de olika aktörerna har kunskap om varandras ansvar, arbetssätt, resurser och förmågor och att det finns gemensamma arenor för utbildning, planering och övning. Eftersom den ökande internationaliseringen också omfattar räddningstjänstområdet gäller kunskapskravet såväl olika organisationer som länder emellan.

Räddningsverket har som central myndighet på räddningstjänstområdet i uppgift att verka för att utveckla förmågan till effektiva räddningsinsatser. I denna uppgift ingår bl.a. att stödja berörda organisationer genom information, utbildning och övningsverksamhet i syfte att utveckla aktörernas förmåga till samverkan och samordning.

Räddningstjänst i samverkan beskriver övergripande svensk räddningstjänst med fokus på samverkan och samordning samt de olika myndigheternas ansvar, organisation, resurser, arbetssätt m.m. Boken vänder sig till personal vid räddningstjänstansvariga myndigheter och samverkande organisationer som i sitt arbete behöver ha kunskap om varandra. Boken lämpar sig också i utbildning om samverkan och samordning för räddningstjänst.

Räddningstjänst i samverkan är en revidering och vidareutveckling av *Räddningstjänsthandboken del 1 – Räddningstjänster och samverkande organ* från 1996.

Räddningsverket, april 2008

Håkan Axelsson

Avdelningen för stöd till räddningsinsatser

1. Inledande översikt

Kraven på skydd mot olyckor och skador har ökat. Vi kan aldrig helt försäkra oss mot olyckor, men genom samhällets räddningstjänst finns en beredskap för att hindra och begränsa skador på människor, egendom och miljö. Nedan beskrivs samhällets räddningstjänster översiktligt. En utförligare presentation ges i kommande kapitel.

Lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) är den speciallagstiftning som reglerar verksamheten räddningstjänst. Med räddningstjänst menas, enligt 1 kap. 2 § LSO de räddningsinsatser som staten eller kommunen ska svara för vid olyckor eller överhängande fara för olyckor på människoliv, egendom eller på miljön. För att en insats ska anses vara räddningstjänst ska den vara motiverad utifrån följande fyra kriterier:

- behovet av ett snabbt ingripande
- det hotade intressets vikt
- kostnader för insatsen
- omständigheterna i övrigt.

Ansvar

Ansvar för räddningsinsatsen kan ligga hos en statlig myndighet eller hos en kommun.

Statlig räddningstjänst

Enligt 4 kap. 1-6 §§ lagen om skydd mot olyckor och 4 kap. förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor (FSO) fördelas ansvaret för den statliga räddningstjänsten på följande sätt:

- Räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärnteknisk anläggning – länsstyrelsen i respektive län
- Miljöräddning till sjöss – Kustbevakningen
- Sjöräddning – Sjöfartsverket
- Flygräddning – Luftfartsstyrelsen

- Fjällräddning – polismyndigheterna i fjäll-länen
- Efterforskning av försvunna personer - polismyndigheten i respektive län.

Räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen - länsstyrelsen

Länsstyrelsen svarar för räddningstjänsten om det behövs särskilda åtgärder för att skydda allmänheten i samband med ett utsläpp från en kärnteknisk anläggning eller vid överhängande fara för ett sådant utsläpp. Länsstyrelsen svarar också för den sanering som behövs efter ett utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning.

Miljöräddningstjänst till sjöss – Kustbevakningen

Kustbevakningen ska svara för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen kommit ut i vattnet och överhängande fara för detta inom Sveriges sjöterritorium, i insjöarna Vänern, Vättern och Mälaren och inom Sveriges ekonomiska zon. Kustbevakningen håller även beredskap för och medverkar i insatser vid sjö- och flygräddningstjänst.

När skadliga ämnen kommit ut i vattendrag, kanaler, hamnar eller i andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren, ansvarar respektive kommun för räddningstjänsten.

Sjöräddningstjänst – Sjöfartsverket

Sjöfartsverket ska inom Sveriges sjöterritorium till havs, i Vänern, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges ekonomiska zon svara för räddningstjänsten när någon hamnat i sjönöd. Sjöfartsverket svarar även för sjuktransporter från fartyg. Sjöfartsverket kan utöver sina egna fartyg även utnyttja resurser från andra myndigheter och från frivilliga organisationer t.ex. Sjöräddningssällskapet.

För räddningstjänsten i vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren ansvarar respektive kommun.

Flygräddningstjänst – Luftfartsstyrelsen

Luftfartsstyrelsen ska svara för räddningstjänsten vid flyghaverier inom Sveriges sjöterritorium, i insjöarna Vänern, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges ekonomiska zon. Luftfartsstyrelsen ska också ansvara för de insatser mot ska-

dor som krävs när ett flygplan är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken. Till Luftfartsstyrelsens ansvar hör också att söka efter saknade flygplan.

Fjällräddningstjänst – Polisen

Polisen söker efter försvunna personer inom fjällområden vid fara för liv eller allvarlig risk för människors hälsa. Det är även polisens ansvar att i fjällområdena rädda den som råkat ut för en olyckshändelse eller snabbt behöver sjukvård.

Efterforskning av försvunna personer – Polisen

Om någon försvinner och det inte finns någon misstanke om brott kan polisen påbörja en räddningsinsats för att snabbt finna den saknade. Beslut om insats tas av polischefen som själv kan ta räddningsledarrollen eller utse ett annat polisbefäl till detta. På fältet leds sökandet av en polisinsatschef.

Kommunal räddningstjänst

För all räddningstjänst som inte lyder under statens ansvar svarar kommunerna inom sitt geografiska område enligt 3 kap. 7 § LSO. Kommunal räddningstjänst utförs av kommunens organisation för räddningstjänst. Vid omfattande sådana räddningsinsatser får länsstyrelsen ta över ansvaret för räddningstjänsten i de kommuner som berörs. Regeringen kan också uppdra åt någon annan statlig myndighet att ta över ansvaret för räddningstjänsten under sådana förhållanden.

*Ansvarsfördelningen
mellan stat och kommun i
vattenområden*

Typ av räddningstjänst*	Ansvar i "havet"	Ansvar innanför kommunalt hamnområde och uppströms ett vattendrag
Flygräddning med lokaliserad nedslagsplats	Luftfartsstyrelsen	Kommunen
Räddning av människa i sjönöd	Sjöfartsverket	Kommunen
Efterforskning av saknad		Polisen
Miljöräddning efter oljeutsläpp	Kustbevakningen	Kommunen
Egendomsräddning	Kommunen	Kommunen

*) De fyra kriterierna enligt 1 kap. 2 § LSO ska alltid vara uppfyllda.

I varje kommun ska det finnas en eller flera nämnder med ansvar för räddningstjänsten. Varje kommun ska ha ett handlingsprogram för räddningstjänst, som är antaget av kommunfullmäktige. I handlingsprogrammet anges målet för kommunens räddningstjänstverksamhet samt de risker för olyckor som finns i kommunen och som kan leda till räddningsinsatser. I programmet ska det också anges vilken förståelse och vilka resurser kommunen har, eller avser att skaffa sig, för att göra räddningsinsatser såväl i fredstid som under höjd beredskap.

Länsstyrelsen i respektive län ansvarar för tillsynen över kommunernas räddningstjänstverksamhet.

Räddningsledare

Vid varje räddningsinsats ska det finnas en räddningsledare med erforderlig kompetens. Om räddningsledaren så kräver, är statliga och kommunala myndigheter skyldiga att ställa upp med personal och egendom, under förutsättning att de har de resurser som behövs och att deras medverkan inte allvarligt hindrar deras normala verksamhet.

Räddningsledaren kan ta egendom i anspråk och också beordra alla personer i åldern 18-65 år att delta i räddningsarbetet i den mån deras kunskaper, hälsa och kroppskrafter tillåter.

Samband

För kommunikation inom egen organisation och för samverkan med andra aktörer på skadeplats används radio. Radiokommunikation är också det ordinarie sambandsmedlet mellan skadeplats och ledningsplats. Vid behov används även andra sambandsmedel, t.ex. mobiltelefon, mobil datakommunikation och satellitkommunikation.

Rakel

Rakel – radiokommunikation för effekt ledning – är ett nytt digitalt radiokommunikationssystem. Systemet kommer på sikt att ersätta de analoga radiosystem som skydds- och säkerhetsaktörerna använder idag. Dessa aktörer får genom Rakel ett säkrare, enklare och effektivare sätt att kommunicera och samordna sina operationer.

Rakel erbjuder helt nya möjligheter till samverkan mellan berörda aktörer och myndigheter. På så sätt hjälper Rakel till att stödja användarorganisationerna såväl i det vardagliga arbetet som vid stora olyckor, extraordinära händelser och kriser. Användarorganisationer är främst akut- och ambulanssjukvård, Försvarmakten, kommunal räddningstjänst, krisledningsorganisationen för kommun, landsting och länsstyrelse, Kriminalvårdsverket, Kustbevakningen, Polisen, Statens strålskyddsinstitut och Tullverket. Även övrig kommunal verksamhet, övriga aktörer och privata bolag som fyller viktiga funktioner vid krishantering, t.ex. elbolag och elleverantörer har möjlighet att använda Rakel.

Med Rakel kan organisationerna bilda samtalsgrupper, lokalt, regionalt och nationellt. Systemet öppnar för nya arbetsmetoder, effektivare ledning av insatser och bättre samverkan inom och mellan användarorganisationerna. Personalen behöver inte hålla reda på frekvenser och kanaler, utan använder olika samtalsgrupper som antingen är förutbestämda eller tilldelas av en operatör.

Rakel är ett säkert system både för informationsflödet och för personalen. Informationen kan krypteras för att förhindra avlyssning och systemet har korta uppkopplingstider där nödsamtal t.ex. från personer i fara prioriteras.

Analog radio

Det analoga radiosystemet har använts under många år av alla aktörer som är inblandade vid en händelse. Systemet ersätts på sikt av Rakel, men används fortfarande av många aktörer.

I det analoga systemet finns radiokanaler (frekvenser) avsatta för de olika aktörerna, för samband inom egen organisation och för samverkan med andra. Samverkanskanal 02 är en riksgemensam kanal som används av alla aktörer vid samverkan.

2. Kommunal räddningstjänst

I 3 kap. 7 § LSO framgår att kommunen ska svara för de räddningsinsatser som behöver genomföras inom kommunen och som inte faller under det statliga räddningstjänstansvaret. Kommunens geografiska område sträcker sig ut till territorialgränsen. Inom ett hamnområde har kommunen ansvar för all räddningstjänst, men utanför har man enbart ansvar för egendomsräddning. Samtliga gränser mellan statlig och kommunal räddningstjänst ska finnas med i kommunens handlingsprogram för räddningstjänst. Mer information om ansvarsgränser mellan statlig och kommunal räddningstjänst finns i kapitel 3.

Kommunens uppgifter enligt LSO fullgörs av en eller i vissa fall flera kommunala nämnder. Ett *handlingsprogram* ska finnas för räddningstjänsten. Där ska målet för kommunens verksamhet anges och de risker som kan föranleda räddningsinsatser. Handlingsprogrammet ska också ange vilken förmåga kommunen har att genomföra räddningsinsatser. Kommunens resurser är en del av förmågan.

Handlingsprogrammet är ett kommunalt styrdokument som antas av kommunfullmäktige eller den beslutande församlingen i ett kommunalförbund. Det ska förnyas varje mandatperiod.

I varje kommun ska det finnas en *räddningschef*. Räddningschefen har bl.a. till uppgift att se till att verksamheten är ändamålsenligt ordnad utifrån de mål som finns i lagstiftningen och i det kommunala handlingsprogrammet.

Vid kommunal räddningstjänst är räddningschefen *räddningsledare*. Räddningschefen kan utse en annan behörig person att vara räddningsledare, men behåller det övergripande ansvaret för verksamheten. Den utsedde räddningsledaren måste rätta sig efter de instruktioner och de anvisningar som räddningschefen ger. Räddningschefen kan t.ex. begränsa

räddningsledarens befogenheter. Om räddningsledaren inte rättar sig efter givna instruktioner kan uppdraget återkallas.

Ibland kan en organisation för kommunal räddningstjänst ha flera samtidigt pågående räddningsinsatser. Det vanliga är då att utse en särskild räddningsledare för var och en av dem. Räddningschefen behåller dock alltid det övergripande ansvaret för såväl insatserna som beredskapen. Pågår flera räddningsinsatser samtidigt måste räddningschefen bl.a. besluta om en ändamålsenlig fördelning av resurserna.

Resurser

Personalen inom den kommunala räddningstjänsten kan bestå av heltidsanställda eller anställda med huvudsakligen beredskapstjänstgöring enligt ett särskilt kollektivavtal. Heltidsanställda tjänstgör ofta i ett fyrskiftsystem, men andra former blir allt vanligare. Gemensamt för heltidsanställda är hög tillgänglighet och kort anspänningstid, beroende på att de finns på arbetsplatsen eller i närheten av sina fordon under hela arbetspasset.

Räddningspersonal i beredskap (tidigare kallad deltidspersonal) har normalt beredskap var tredje eller fjärde vecka. De ska då kunna ta sig till brandstationen inom en viss stipulerad tid; vanligen på 5-6 minuter. Räddningspersonal i beredskap är vanlig i mindre tätorter.

Det finns också räddningspersonal som är inskriven i ett räddningsvärn med stöd av den s.k. tjänstepliktparagrafen. Det innebär att de inte har någon beredskap, men infinner sig vid larm om de har möjlighet. Denna organisationsform är vanlig i glesbygd och t.ex. på skärgårdsöar, där larmen är få, men hjälp och förstärkande resurser har lång framkörningstid.

Kommunens organisation för räddningstjänst förfogar över diverse fysiska resurser som räddningsfordon med utrustning för brandsläckning och andra räddningsuppdrag, t.ex. pumpar, slangar, hydrauliska klippverktyg och flytbrädor för vatten- och islivräddning. Även sambandsutrustning, ledningsstödssystem, stabsutrymmen m.m. syftar till att räddningstjänstorganisationen ska kunna hantera konsekvenserna av en olyckshändelse.

Räddningsfordonen har utvecklats och varierats under senare åren. Fortfarande är släck-/räddningsbilen med fem mans

besättning den vanligast förekommande resursen. Höjdfordon och tankbilar är också vanliga. Det finns också olika specialresurser, t.ex. kemikalieskyddsfordon, terrängfordon och ledningsfordon.

En kommun har också möjlighet att få hjälp från andra kommuner eller statliga myndigheter och att nyttja resurser vid räddningsinsatser, i den mån det inte allvarligt hindrar bistående myndigheters egen verksamhet. Det är vanligt att man använder sig av Kustbevakningens båtar och olika militära enheter, samt av materiella och personella resurser från Räddningsverket. Räddningsverket har experter inom en rad områden och utrustning för bl.a. brandsläckning, kemikalieolyckor och översvämningar.

Trenden går mot mindre enheter för en snabbare första insats. Sådana mindre enheter kan vara utrustade med mindre släcksystem, sjukvårdsutrustning, materiel för avspärning m.m. och bemannas med en till fyra personer. Mindre enheter innebär till exempel att en ensam person kan rycka ut till olycksplatsen och påbörja arbete i väntan på förstärkning. Dessa lösningar är ett resultat av kommunernas strävan efter en mer flexibel organisation som kan nyttjas effektivare och även för andra uppdrag än räddningstjänst. Mindre enheter kan dessutom vara ett sätt att lösa rekryteringsproblem på landsbygden och i mindre tätorter.

Larmvägar

Kommunala räddningsinsatser initieras vanligtvis av att någon ringer SOS Alarm på nödnumret 112. I normalfallet utför SOS Alarm hela intervjun med den hjälpsökande och larmar ut resurser enligt en fastställd larmplan. Men SOS Alarm leder inte den kommunala räddningstjänsten, utan agerar på räddningstjänstens uppdrag.

Framför allt i storstadsregionerna finns egna räddningscentraler som drivs av den kommunala räddningstjänsten. En räddningscentral hanterar normalt utlarmning och ledning av kommunala räddningstjänstresurser, efter det att SOS Alarm kopplat in dem i intervjun med den hjälpsökande (s.k. medlyssning). I räddningscentralen kan det finnas såväl ledningsoperatörer som ett befäl som styr hur resurserna används i regionen. Andra lösningar förekommer också som

t.ex. att en insatsledare får medlyssning under intervjufasen och därmed kan påverka utalarmeringen utan att befinna sig i SOS centralen.

Automatiskt överförda brandlarm är också en vanlig larmväg. Automatiska brandlarm förekommer exempelvis i vårdinrättningar, hotell, industrier och allmänna lokaler. De överförs antingen till SOS Alarm eller direkt till räddningstjänsten.

Arbetsätt

Arbetsätt och övriga förhållanden kan skilja sig åt avsevärt i olika kommuner beroende på storleken på kommunen eller räddningstjänstförbundet. Gemensamt är dock att det i alla kommuner ska finnas en *räddningschef*. Räddningschefen är den som enligt lagstiftningen är räddningsledare. Han eller hon kan dock utse en annan person att vara räddningsledare för en specifik insats. Detta är det vanligaste förfarandet, och i normalfallet hanteras en sådan utnämning genom i förväg uppgjorda planer.

Då räddningschefen inte alltid är tillgänglig finns det i många organisationer en utsedd *räddningschef i beredskap* för att man alltid ska kunna nå någon i organisationen som har räddningschefsmandat. Räddningschef i beredskap agerar i räddningschefens ställe till dess att han eller hon kan nås. I

Den kommunala räddningstjänsten samverkar ofta med andra aktörer vid en insats.

större organisationer är det vanligt att det finns en särskild räddningschef i beredskap, medan det i mindre organisationer kan vara så att funktionen tillika är räddningsledare för en enskild räddningsinsats. Räddningschef i beredskap är dock alltid den högste beslutsfattaren i beredskap i sin organisation.

I räddningschefsmandatet ingår att svara för tolkning av räddningstjänstkriterierna och organisationens roll, resursdimensionering för insatser och beredskap. Det ingår också att klara ut vad som ska uppnås vid inträffade olyckor och vilka förberedelser som behövs i förhållande till aktuell risk- och hotbild.

Vid större räddningsinsatser är det vanligt att man delar upp insatsen i *sektorer*. Sektorerna avgränsas antingen geografiskt eller uppgiftsmässigt från varandra. Om stora resurser har kallats till en insats utses också en *brytpunkt*, där enheterna samlas innan de sätts in i insatsen. Detta underlättar fördelningen av uppgifter till enheterna och bidrar till insatsens struktur.

Ledningen av en kommunal räddningsinsats utövas normalt på skadeplatsen och innebär bland annat av att besluta om mål med insatsen och att fördela uppgifter. En formell ledningsplats utses ofta framför allt vid mer omfattande insatser. Där befinner sig normalt den som leder insatsen och där sker också samverkan med andra aktörer. I flertalet organisationer finns det olika befattningshavare som kan vara räddningsledare beroende på insatsernas karaktär. Det innebär att en ledningsorganisation kan utökas successivt för en enskild räddningsinsats och att räddningsledarskapet överlämnas i takt med utökningen.

Räddningsinsats som berör mer än en kommun

Berör en räddningsinsats mer än en kommuns geografiska område, ska länsstyrelsen eller länsstyrelserna (om det också berör mer än ett läns område) bestämma vem som ska leda insatsen om inte berörda räddningsledare själva bestämt det (4 kap. 10 § LSO).

Om det pågår flera räddningsinsatser samtidigt utser man vanligtvis en räddningsledare för varje insats. Räddningschefen behåller dock alltid det övergripande ansvaret för såväl insatserna som beredskapen.

Övertagande av ansvar för räddningstjänsten i vissa fall

Enligt 4 kap. 10 § LSO får regeringen föreskriva eller i särskilda fall besluta att en länsstyrelse eller annan statlig myndighet får ta över ansvaret för räddningstjänsten i en eller flera kommuner. Då utses räddningsledaren av denna myndighet. Länsstyrelserna har vanligtvis i förväg avgjort vilka som kan utses till räddningsledare (presumtiva räddningsledare i räddningstjänst vid övertagande av ansvar för kommunal räddningstjänst). Enligt 4 kap. 33 § FSO får länsstyrelsen, om det fordras omfattande räddningsinsatser i kommunal räddningstjänst, ta över ansvaret för räddningstjänsten i de kommuner som berörs av insatserna. Länsstyrelsen ska enligt 4 kap. 34 § FSO upprätta de planer som den behöver för att kunna utöva sitt ansvar för övertagande av kommunal räddningstjänst.

Om räddningsinsatserna även innefattar statlig räddningstjänst ska länsstyrelsen ansvara för att räddningsinsatserna samordnas. Om flera län berörs av räddningsinsatserna får länsstyrelserna komma överens om vilken länsstyrelse som får ta över ansvaret för räddningstjänsten i kommunerna.

Ovanstående innebär att länsstyrelsen vid ett övertagande, tar över ansvaret för all räddningstjänst i den eller de berörda kommunerna, inte bara för den eller de insatser som föranlett övertagandet. Räddningsledaren ansvarar för ledning av räddningsinsatsen. Det är fortfarande kommunal räddningstjänst. Om ytterligare händelse inträffar som föranleder ingri-

pande från kommunens räddningstjänst, måste länsstyrelsen utse räddningsledare också för denna insats.

Sambandssystem

Idag upprättas samband för kommunal räddningstjänst under en insats främst med analog radio. De radiokanaler som finns kan användas för kommunikation inom en eller flera räddningstjänster och för samverkan mellan de olika aktörerna vid en insats. Vid samverkan används den riksgemensamma samverkanskanalen 02. Förutom radio har ledningsfordonen mobiltelefon och ofta möjlighet att koppla in sig på tillgängliga telefonabonnemang i närheten av ledningsplatsen. Datakommunikation kan ske via olika operatörers nät (3G, GPRS, CDMA 450, Mobitex).

I framtiden kommer de kommunala räddningstjänsternas samband under en insats att upprättas främst genom radiokommunikation i Rakelsystemet. Kommunikationen kan ske som individsamtal direkt mellan två användare eller som gruppsamtal mellan flera användare som ingår i en talgrupp. Varje kommuns organisation för räddningstjänst har ett stort antal förutbestämda talgrupper avsatta i Rakelsystemet. Hur dessa nyttjas lokalt bestäms av respektive kommunal räddningstjänst. Talgrupperna indelas efter olika behov av kommunikation t.ex. stab och ledning, skadeplats, rök- och kemdykning, kommunikation med operatör, stationsarbete och övning.

Samverkan med andra kommunala räddningstjänster sker i talgrupper med samma indelning som ovan och är gemensamma för alla kommunala räddningstjänster i landet. Det finns även talgrupper för samverkan med andra länders räddningskårer.

Samverkan mellan övriga användare i systemet sker i särskilda talgrupper som är indelade utifrån vilka användare och inom vilket område (zon, region och nation) samverkan sker. Vid behov, t.ex. vid större insatser, kan man även skapa dynamiska (dvs. nya och ej förutbestämda) talgrupper. Detta görs av operatörer med särskild behörighet.

Rakelsystemet medger datakommunikation som databärande mellan program och i form av SDS-meddelanden (Short Data Services). SDS används för t.ex. korta textmeddelanden, positionering och statussignaler.

3. Statlig räddningstjänst

I detta kapitel följer en utförligare beskrivning av den statliga räddningstjänsten utifrån tidigare nämnda ansvarsfördelning:

- Räddningstjänst och sanering vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar – länsstyrelsen
- Miljöräddningstjänst till sjöss – Kustbevakningen
- Sjöräddningstjänst – Sjöfartsverket
- Flygräddningstjänst – Luftfartsstyrelsen
- Fjällräddningstjänst – Polisen
- Efterforskning av försvunna personer i andra fall – Polisen

Staten har ansvaret för flygräddning, sjöräddning och miljöräddning inom Sveriges sjöterritorium och inom den ekonomiska zonen, med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar än Vätern, Vättern och Mälaren. Sveriges ekonomiska zon omfattar det havsområde utanför territoriälgränsen som regeringen föreskriver. För havet, Vätern, Vättern och Mälaren går gränsen mellan statligt och kommunalt ansvar i strandlinjen. Övriga gränser bestämmer kommunen och de statliga räddningstjänstmyndigheterna tillsammans. Broar, kraftledningar, kraftverksdammar etc. som syns tydligt i terrängen kan utgöra ansvarsgräns i älvar och andra större vattendrag som har förbindelse med havet. Ansvaret uppströms är kommunens och ansvaret nedströms är statens. För hamnar görs överenskommelser på samma sätt som vid vattendrag. Också här bör ansvarsgränserna gå mellan landmärken som är lätta att återfinna i terrängen; t.ex. pirar, fyrar, uddar eller byggnader.

Länsstyrelsen ansvarar för räddningstjänsten när särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten vid utsläpp eller överhängande fara för utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning.

Räddningstjänst och sanering vid utsläpp av radioaktiva ämnen

Länsstyrelsen ansvarar (enligt 4 kap. 6 § LSO och 4 kap. 15 § FSO) för räddningstjänsten när särskilda åtgärder krävs för att skydda allmänheten vid utsläpp eller överhängande fara för utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning. Beredskapsorganisationen för kärntekniska olyckor består även av andra aktörer, som kommuner, landsting, centrala myndigheter och kärnkraftverken. Dessa aktörer har alla sina bestämda uppgifter.

Enligt 2 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet avses med kärnteknisk anläggning:

- kärnkraftsreaktor (anläggning för utvinning av kärnenergi),
- annan anläggning i vilken en självunderhållande kärnreaktion kan ske, såsom forskningsreaktor,
- anläggning för utvinning, framställning, hantering, bearbetning, förvaring som avses bli bestående (slutförvaring) eller annan förvaring (lagring) av kärnämne, och
- anläggning för hantering, bearbetning, lagring eller slutförvaring av kärnavfall.

Till räddningsledare i räddningstjänst vid utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning får (enligt 4 kap. 22 § FSO) endast den utses som har behörighet att vara räddningsledare i kommunal räddningstjänst och som har erfarenhet av att leda stora räddningsinsatser, eller den som har motsvarande kvalifikationer. Räddningsledaren utses av länsstyrelsen. Kommuner och berörda myndigheter är skyldiga att delta i planläggning och övning (enligt 6 kap. 9 § LSO och 4 kap. 31 § FSO).

Sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen

Länsstyrelsen ska också svara för saneringen efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning (4 kap. 15 § FSO). Regeringen får (enligt 4 kap. 10 § LSO) föreskriva eller i särskilda fall besluta att en länsstyrelse ska ta över ansvaret för saneringen inom flera län eller att någon annan statlig myndighet ska ta över ansvaret inom ett eller flera län.

Med sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen avses (enligt 4 kap. 8 § LSO) sådana åtgärder som staten ska vidta för att göra det möjligt att åter använda mark, vatten, anläggningar och annan egendom som förorenats genom utsläpp av radioaktiva ämnen.

Staten är skyldig att vidta sådana åtgärder endast i den utsträckning detta är motiverat med hänsyn till följderna av utsläppet, det hotade intressets vikt, kostnaderna för insatsen och omständigheterna i övrigt.

Beredskapsplanering

Länsstyrelsen ska (enligt 4 kap. 21 § FSO) upprätta ett program för räddningstjänst och sanering som ska behandla:

- organisation och ledning
- samband
- strålningsmätning
- information till allmänheten
- personella och materiella resurser i länet
- saneringsmetoder
- andra frågor av betydelse för beredskapen.

För länen som har kärnkraft ska programmet också behandla alarmering, utrymning och utdelning av jodtabletter.

I kärnkraftlänen och Västerbottens län ska det finnas en personalberedskap för bistånd till andra län i frågor om räddningstjänst.

Förutom den svenska lagstiftningen styrs vissa delar av vår beredskap av internationella överenskommelser och konventioner, främst när det gäller rapportering av tillbud inom kärnenergihanteringen. Dessa internationella bestämmelser fastställs av IAEA (International Atomic Energy Agency). IAEA är ett organ under FN med säte i Wien.

Resurser

De resurser som används är främst länsstyrelsernas personal för ledning av verksamheten samt övriga kommunala och statliga räddningstjänsters och samverkande myndigheters normala resurser, som

- personal
- bilar, fartyg, båtar, helikoptrar m.m.
- skyddsutrustning
- mätutrustning
- sambandsmedel.

Kärnkraftlänen har kompletterande resurser. Det gäller främst skydds- och mätutrustning.

Larmvägar

Larmvägarna vid en inträffad eller hotande kärnenergiolycka varierar, beroende på vad som inträffat och var. Vid en allvarlig störning eller ett haveri i ett svenskt kärnkraftverk larmar kärnkraftverket SOS-alarm. SOS-centralen vidarelarmar, såväl inom direkt berört län som inom de centrala myndigheterna, enligt en omfattande alarmeringsplan som är fördelad på flera SOS-centraler och täcker hela beredskapen. Inom en radie på 15 km kring de svenska kraftverken, de s.k. inre beredskapszonerna, finns inom- och utomhusvarning som utlöses av kärnkraftverket vid haverilarm.

Vid en allvarlig störning eller ett haveri i en kärnteknisk anläggning i annat land, ges information till IAEA som vidare-

befordrar informationen till berörda länder. Inom EU finns bindande direktiv om informationsutbyte som liknar IAEA:s konvention. I Sverige får SMHI i Norrköping denna information. Efter det att SMHI, Strålskyddsinstitutet (SSI) och Kärnkraftsinspektionen (SKI) analyserat och bedömt situationen, larmas berörda länsstyrelser m.fl. via SOS-centralerna. Det finns specialavtal på myndighetsnivå med Ryssland och Litauen om tidig varning från kärnkraftverken Kola, Sosnovy Bor och Ignalina samt med marinbasen i Murmansk. Sverige kan även få vetskap om att det inträffat en olycka genom att SSI:s automatiska mätstationer larmar för förhöjda strålnivåer.

Arbetsätt

Ledningsverksamheten sker i länsstyrelsens ledningscentral. Organisationen kan variera mellan länen, men som regel finns en räddningsledare som är utsedd av länsstyrelsen och en expertgrupp bestående av såväl interna som externa experter. Det finns också en stabschef/samordningschef och en stab med ledningsavdelning, sambandsavdelning, informationsavdelning och andra servicefunktioner.

Vid ledningsavdelningen finns vanligtvis en lägesfunktion, en indikeringsfunktion, en meteorologifunktion, en utrymningsfunktion och en teknisk funktion.

Vid informationsavdelningen finns en upplysningscentral som svarar på allmänhetens frågor, och en massmediafunktion.

Till sin hjälp har räddningsledaren det myndighetsgemensamma rådet som samlas på SSI i Stockholm. Myndighetsrådet består av Kärnkraftsinspektionen, Jordbruksverket, Livsmedelverket, Socialstyrelsen, Räddningsverket, SMHI m.fl. Rådet ger länsstyrelsen rekommendation om mätning, skyddsåtgärder etc. Kärnkraftverket informerar fortlöpande länsstyrelsen och berörda myndigheter om händelseförloppet.

I de fall det krävs måste man utrymma hotade områden. De skyddsåtgärder som kan vidtas i övrigt är främst att uppmana befolkningen att stanna inomhus och att uppmana befolkningen i den inre beredskapszonen att ta jodtabletter.

Verksamheten på fältet består av indikering/rapportering, information, avspärrning, trafikreglering, utrymning och omhändertagande av utrymmande. Allt detta kräver en om-

fattande organisation. Länsstyrelsen beslutar om åtgärder och leder arbetet, men tar hjälp av de lokala beredskapsorganisationerna för genomförandet. Mätningarna för att kartlägga nedfall utförs av de kommunala räddningstjänsterna i förutbestämda referenspunkter och kompletteras med resultat från landets nationella mätresurser. Räddningstjänsten svarar även för livräddning och brandbekämpning på kärnkraftsverket. Polisen genomför utrymning och sköter avspärning och bevakning av utrymt område. Omhändertagande av utrymmande ombesörjs av inkvarteringskommunerna. Media, polisen och kustbevakningen medverkar vid varning och information till allmänheten. Allmänhetens informationsbehov är mycket stort, både av praktiska och psykologiska skäl.

Sambandssystem

En insats av detta slag kräver en mycket omfattande sambandsorganisation. Det huvudsakliga sambandet mellan de olika aktörerna sker idag via de analoga radionäten, men samhällets totala resurser av sambandssystem kan behöva användas.

I framtiden kommer Rakel att ersätta de analoga näten.

Miljöräddningstjänst till sjöss

Kustbevakningen har (enligt 4 kap. 5 § LSO och 4 kap.12 § FSO) ansvaret för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet eller där det föreligger en överhängande fara för detta. Förutom av svensk lagstiftning styrs miljöräddningstjänst till sjöss av flera internationella konventioner fastställda inom IMO (International Maritime Organization). Dessa konventioner reglerar bl.a. möjligheterna för kuststater att på det fria havet ingripa mot fartyg som förorenar. Flera internationella överenskommelser mellan Sverige och grannländerna reglerar den beredskap som ska hållas för att man ska kunna bekämpa utflöden av skadliga ämnen.

Kustbevakningens geografiska ansvarsområde för miljöräddningstjänst till sjöss, är svenskt sjöterritorium och ekonomisk zon samt Vätern, Vättern och Mälaren med undantag

av vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar.

Ledningen är normalt delegerad till respektive regionchef vid Kustbevakningens norra, östra, södra och västra regioner. Regionchefen, eller den som denne utser, är räddningsledare. Regionala ledningscentraler som är bemannade dygnet runt finns i Härnösand, Stockholm, Karlskrona och Göteborg. Insatserna leds från centralen av en räddningsledare.

Kustbevakningens centrala ledning i Karlskrona (KCL) kan vid större insats besluta att överta ledningen. KCL svarar för att information om insatsen vid behov lämnas till regeringen, samverkande centrala myndigheter och till internationella samarbetspartners. KCL beslutar också om nationella och internationella resurser.

Resurser

Kustbevakningens resurser för att bekämpa utflöden av olja och andra skadliga ämnen till sjöss består av specialutbildad personal, sjögående enheter, flygplan och miljöskyddsmateriel. Kustbevakningen har också utbildade räddningsdykare för kem-, rök- och vattendykarinsatser.

De sjögående enheterna omfattar fartyg och båtar av i huvudsak följande slag:

Kustbevakningen har ansvaret för räddningstjänsten när olja eller andra skadliga ämnen har kommit ut i vattnet.

- kustbevakningsfartyg för bevakning till havs och i kustvatten
- kustbevakningsbåtar (racerbåtar, gummibåtar och svävare) avsedda för skärgårdsbevakning
- miljöskyddsfartyg och arbetsbåtar för olje- och kemikaliebekämpning.

Dessutom finns fordon (bevakningsbilar, mindre lastbilar, bussar och snöskotrar) för transport- och utryckningsuppdrag.

För havs- och kustövervakning från luften har Kustbevakningen flygplan försedda med fjärranalysutrustning.

Avtal

Det finns ett avtal om räddningsinsatser till sjöss (RITS) mellan Sjöfartsverket, Kustbevakningen, Räddningsverket och ett antal kommuners räddningstjänster/räddningstjänstförbund. Enligt dessa avtal ska kommunernas särskilt utbildade RITSstyrkor, bistå Sjöfartsverket, respektive Kustbevakningen vid livräddande insats vid brand ombord på fartyg, samt när andra skadliga ämnen än olja kommit ut i vattnet eller om det föreligger en överhängande fara för detta.

Larmvägar

Kustbevakningen uppmärksammas om en inträffad miljöolycka på i huvudsak följande sätt:

- Kustbevakningen larmas för att delta i de livräddande insatserna, eller direkt för miljöinsats om en sjöolycka med utsläpp har skett eller befaras ske.
- Larmningen sker normalt genom sjöräddningscentralerna, MRCC (Maritime Rescue Co-ordination Centre) men Kustbevakningen passar även de internationella nödfrekvenserna. Rapportering kan också ske från egen enhet eller flygplan, eller genom annan sjö- eller luftfart.

Larmning om utsläpp, iakttagna av andra än egna enheter, sker i huvudsak på följande sätt:

- Sjöfarten rapporterar till kustradiostation som vidarebefordrar till Kustbevakningen.

- Sjöfarten rapporterar direkt till Kustbevakningens ledningscentraler.
- Luftfarten rapporterar till flygtrafikledning som vidarebefordrar larmet.
- Allmänheten ringer till SOS-centralen (112) som vidarebefordrar larmet.

Arbetsätt

I varje region finns *jourhavande räddningsledare*, som vid behov larmas av vakthavande befäl i regionledningscentralen. Till sitt förfogande har räddningsledaren stabspersonal. Räddningsledaren skaffar sig bästa möjliga underlag för bedömning av behov av räddningsinsatser, planerar dessa och ger order om genomförande. Räddningsledaren kan antingen stanna kvar i ledningscentralen och leda operationen därifrån eller utlokaliseras till plats i anslutning till insatsen. Räddningsledaren arbetar då från mobil ledningsresurs eller samgrupperar med länsstyrelse eller kommunal räddningstjänst.

Räddningsledaren kan utse en *skadeområdeschef* (On Scene Commander, OSC), med uppgift att enligt direktiv samordna och leda insats inom ett angivet geografiskt skadeområde. Under en och samma operation kan flera OSC utses.

Räddningsledaren håller kontinuerligt KCL (Kustbevakningens centrala ledning) i Karlskrona informerad. KCL beslutar bl.a. om omfördelning av resurserna mellan regionerna.

Sambandssystem

Kustbevakningens samband under en insats sker främst genom radiokommunikation i Rakelsystemet. I de områden till havs som inte täcks av Rakel och där Rakel inte är utbyggt ännu, används maritim VHF- (Very High Frequencies) radio.

De flesta enheterna har dessutom mobiltelefon. Ledningscentralerna och de större enheterna är utrustade med fax och Internet.

Kustbevakningens fasta radionät SJÖMAN har kustnära radiotäckning och används i områden där Rakel ännu inte är utbyggt.

De flesta enheter har fortfarande analog kommunikations-

utrustning för samverkan med andra organisationer, t.ex. för kommunikation med sjöfarten, luftfarten, polisen, sjukvården och kommunernas organisationer för räddningstjänst.

Sjöräddningstjänst

Sjöfartsverket ansvarar (enligt 4 kap. 3 § LSO och 4 kap. 8 § FSO) för efterforskning och räddning av människor som är eller kan befaras vara i sjönöd och för sjuktransporter från fartyg (sjöräddningstjänst). Räddningsledare utses av Sjöfartsverket.

Sjöräddningstjänsten styrs, förutom av svensk lagstiftning, av internationella konventioner och regelverk som är fastställda inom IMO (International Maritime Organization):

- SOLAS (International Convention for the Safety Of Life At Sea)
- SAR (International Convention on Maritime Search And Rescue).

Sjöfartsverket ansvarar för efterforskning och räddning av människor som är eller kan befaras vara i sjönöd.

Dessa båda konventioner reglerar

- de skyldigheter som vilar på ett fartygs befälhavare
- hur svensk sjöräddning ska vara uppbyggd
- vilken passning som ska hållas på de internationella nödfrekvenserna
- inom vilket geografiskt område som Sverige ska leda och koordinera sjöräddningsoperationer (svensk sjöräddningsregion)
- hur samarbete ska ske med grannländerna.

Den internationella sjö- och flygräddningsmanualen (IAMSAR) innehåller rekommendationer för sjöräddningstjänstens övergripande administration, operativ ledning och deltagande resurser.

Sjöfartsverkets geografiska ansvarsområde är svenskt sjöterritorium och ekonomisk zon samt Väneren, Vättern och Mälaren med undantag av vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar.

Sjöräddningscentralen MRCC i Göteborg

För ledningen av sjöräddningsinsatser inom hela den svenska sjöräddningsregionen svarar sjöräddningscentralen (MRCC) i Göteborg. Från MRCC leds sjöräddningsinsatserna av Sjöfartsverkets räddningsledare. Sjöfartsverkets sjöräddningscentral är samlokaliserad med Luftfartsstyrelsens flygräddningscentral, Kustbevakningens regionledningscentral och Försvarsmaktens sjöbevakningscentral.

Resurser

Sjöräddningen använder dels Sjöfartsverkets egna rörliga resurser (t.ex. lotsbåtar, arbetsfartyg, isbrytare sjöräddningsbåtar), och helikoptrar som står i beredskap för sjöräddningstjänsten enligt avtal.

Rörliga enheter från Sjöräddningssällskapet, Kustbevakningen, polisen, kustkommuner, landsting och Försvarsmakten deltar också som resurser för sjöräddning.

En annan viktig resurs är handelsfartyg, fiskefartyg och fritidsbåtar som genom sjölagen och de internationella konventionerna är skyldiga att delta i räddningsinsatser om de blir

uppmärksammade på att en människa är eller befaras vara i nöd.

Avtal

Det finns ett avtal om räddningsinsatser till sjöss (RITS) mellan Sjöfartsverket, Kustbevakningen, Räddningsverket och ett antal kommuners räddningstjänster/räddningstjänstförbund. Enligt dessa avtal ska kommunernas särskilt utbildade RITS-styrkor, bistå Sjöfartsverket, respektive Kustbevakningen vid livräddande insats vid brand ombord på fartyg, samt när andra skadliga ämnen än olja kommit ut i vattnet eller om det föreligger en överhängande fara för detta.

Fasta enheter

Fasta resurser som kan medverka är:

- Sjöfartsverkets sjötrafikinformationscentraler, VTS (Vessel Traffic Service).
- Kustradiostation (Stockholm Radio)
- Kustbevakningens regionledningscentraler
- Försvarsmaktens sjöbevakningscentraler
- Luftfartsstyrelsens flygräddningscentral
- Polisstationer, SOS-centraler m.fl.

Larmvägar

Sjöräddningstjänsten larmas normalt av den nödställda själv, av ett vittne till en händelse eller av någon som fått information om att någon är, eller befaras vara, i sjönöd.

Larm från nödställda kan sändas via radio på internationellt fastställda nödfrekvenser som ständigt passas av MRCC, och optiskt med pyrotekniska hjälpmedel t.ex. nödraketer.

De flesta fritidsbåtägare och observatörer har tillgång till mobiltelefon och många larm kommer till MRCC via nödnumret 112.

Arbetsätt

När en människa är eller befaras vara i nöd till sjöss, kontaktas sjöräddningscentralen. Räddningsledaren skapar sig en bild av nödsituationen med hjälp av den information som fås genom larmet och genom kompletterande frågor till anmälaren.

Insatsbehovet bedöms, liksom hur vädret har påverkat och påverkar situationen.

Därefter fattar räddningsledaren beslut om insats, om vilka resurser som ska larmas och om målet med insatsen, BIS (Beslut i stort).

Utlarmning av de resurser räddningsledaren bedömt behövas, sker dels genom anrop på radio till de sjöräddningsresurser som redan finns i eller i närheten av det aktuella området, dels genom larm via telefon eller personmottagare till besättningar på andra enheter.

Är positionen känd kan räddningsinsatsen påbörjas så snart resurserna kommit fram till platsen. Är det däremot oklart var de nödställda finns kan en driftberäkning göras som underlag för ett sökområde där en spaningsinsats kan genomföras för att finna de eftersökta innan räddningsinsatsen kan påbörjas. Beräkningarna som görs med hjälp av datorer, bygger på typ av objekt, vindar, strömmar och tid som förflutit.

Räddningsledaren leder alltid insatserna från sjöräddningscentralen. För att få ett bättre grepp om situationen kan en OSC (On Scene Co-ordinator) utses att leda arbetet i insatsområdet på uppdrag av räddningsledaren.

Sambandssystem

Sjöräddningens samband under en insats sker oftast, via maritim VHF-radio, kanal 16 eller annan kanal. VHF-radio är en del av sjöfartens nöd- och säkerhetsradiosystem GMDSS (Global Maritime Distress and Safety System). Det innehåller bl.a. satellitsystem, DSC (Digital Selective Calling) och textmeddelanden om navigations- och stormvarningar.

Flygräddningstjänst

Luftfartsstyrelsen ansvarar för flygräddningstjänsten inom svenskt ansvarsområde (enligt 4 kap. 2 § FSO och 107 § luftfartsförordningen [1986:171]). Detta innebär att ansvara för de insatser som behövs när ett luftfartyg är nödställt eller när fara hotar lufttrafiken och att ansvara för efterforskning av saknat luftfartyg. Inom ansvarsområdet ska Luftfartsstyrelsen också svara för räddningstjänst inom Sveriges sjöterritorium

Luftfartsstyrelsen ansvarar för flygräddningstjänsten inom svenskt ansvarsområde.

och Sveriges ekonomiska zon, Vänern, Vättern och Mälaren med undantag för vattendrag, kanaler, hamnar och andra insjöar.

När en haveriplats är lokaliserad kan ansvaret för räddningsinsatsen fortsätta enligt följande:

- Vid nedslagsplatser i Vänern, Vättern och Mälaren samt inom Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon, ansvarar ARCC (Aeronautical Rescue Coordination Centre).
- Vid en nedslagsplats i fjällområde har polismyndigheten ansvaret.
- Vid en nedslagsplats på land, i övriga insjöar än Vänern, Vättern och Mälaren, vattendrag, kanaler och kommunala hamnområden har den kommunala räddningstjänsten ansvaret.

Luftfartsstyrelsen ska även svara för förebyggande räddningsinsatser mot skador när ett luftfartyg är nödställt. Räddningsledare vid flygräddningsinsatser utses av Luftfartsstyrelsen och benämns *flygräddningsledare*.

I överensstämmelse med FSO har Luftfartsstyrelsen fastställt ett program för flygräddningstjänsten som beskriver vilka resurser Luftfartsstyrelsen har och avser att skaffa sig.

Förutom av svensk lagstiftning styrs flygräddningstjänsten också av internationella konventioner fastställda inom ICAO (International Civil Aviation Organization). Vidare finns avtal och överenskommelser med våra grannländer om samordning inom flygräddningstjänsten. Flygräddningstjänstens geografiska ansvarsområde (svensk flygräddningsregion) innefattar allt svenskt territorium, samt internationellt vatten ut till gränsen för våra grannländers flygräddningsregioner.

Inom flygräddningsregionen finns en flygräddningscentral (ARCC) som har ansvaret för alla flygräddningsinsatser när ett civilt eller militärt, svenskt eller utländskt luftfartyg saknas inom ansvarsområdet. ARCC är samlokaliserad med bl.a. sjöräddningscentralen MRCC Göteborg och placerad vid Käringberget i Göteborg. ARCC är bemannad dygnet runt.

Resurser

För att dygnet runt säkerställa beredskap av förmågan att utföra räddningstjänstuppgiften, dvs. att undsätta över hav, behöver Luftfartsstyrelsen säkerställa tillgången till räddningshelikoptrar med vinsch (SAR-nivå 1) i dessa ansvarsområden. SAR-nivå 1 omfattar flygande räddningsresurser som är utrustade, utbildade och övade för att genomföra efterforskning och lokalisering i svåra väderförhållanden, pejla nödsändare och genomföra undsättning med vinsch.

För att kunna utföra efterforsknings- och lokaliseringsuppgiften över land dygnet runt behöver Luftfartsstyrelsen också säkerställa tillgången till räddningsenheter för resterande del av ansvarsområdet (som inte täcks av SAR-nivå 1).

Luftfartsstyrelsen samverkar med Försvarmakten, polisflyget, landstingen, Kustbevakningen och privata helikopteroperatörer för att kunna nyttja deras flygande resurser vid en flygräddningsinsats.

Larmvägar

Flygräddningstjänsten uppmärksammas på att ett luftfartyg är nödställt, att ett flyghaveri har inträffat eller befaras ha inträffat, främst genom information från befälhavare och/eller vid den uppföljning av flygningarna som sker via färdplaner i flygtrafikledningsorganisationen. Flygräddningscentralen (ARCC) meddelas om ett flygplan inte landar på anmäld tid eller inte rapporterar passage av vissa rapporteringspunkter.

Sverige är genom avtal knutet till ett internationellt övervakningssystem via satellit. Systemet, som ger en ungefärlig positionsbestämning, ingår i de flesta svenska flygplans utrustning. Det som gäller för flygplan gäller även för exempelvis helikoptrar och luftballonger. De flesta svenskregistrerade motordrivna luftfartygen är skyldiga att vara utrustade med en nödradiosändare ELT (Emergency Locator Transmitter). Sändaren aktiveras automatiskt vid ett haveri. Den kan även aktiveras manuellt, t.ex. efter en nödlandning. Signalen tas emot av ett satellitbaserat system och vidarebefordras med en positionsbestämning till ARCC som klassificerar och vid behov startar en efterforskning.

Ytterligare en larmväg till ARCC är larm från allmänheten via nödnumret 112.

Arbetsätt

På ARCC finns ständigt en flygräddningsledare i tjänst, med tillgång till ytterligare personal för stabsarbete. ARCC har ett nära samarbete med MRCC.

När larm om ett flyghaveri eller ett befarat haveri kommer till ARCC, startar flygräddningsledaren en insats. Utifrån larmmeddelandets innehåll gör flygräddningsledaren en bedömning av vilken sorts insats som ska göras och formulerar därefter sitt beslut i stort (BIS).

Om flygplanet har en nödsändare som aktiverats, får flygräddningsledaren en ungefärlig position. Med den som utgångspunkt startas en efterforskning, t.ex. genom att en helikopter med sökutröstning sänds till området för att närmare lokalisera haveriplatsen.

Har ingen nödsändare aktiverats startas efterforskningen, dels genom telefonspaning (man ringer och kontrollerar möjliga flygplatser etc.), dels genom att man söker längs den re-

konstruerade färdvägen med spaningsflygplan och helikopter. När haveriplatsen lokaliserats, vägleds de kommunala räddningsstyrkorna till platsen. Det är viktigt att flygräddningsledaren får kontakt med den kommunala räddningsledaren för att kunna ”lämna över fallet”. Ofta sker undsättningen med hjälp av helikopter.

Räddningsledaren leder insatsen från ARCC, oberoende av var i landet efterforskningsområden och haveriplatser är belägna.

Vid behov kan en ACO (Aircraft Co-Ordinator) utses att leda de flygande räddningsenheterna i insatsområdet på uppdrag av räddningsledare.

Sambandssystem

ARCC-samband med räddningsenheter etableras på flera olika sätt beroende på var insatsen äger rum samt vilka förutsättningar som finns i varje specifikt fall.

Den kommunala räddningstjänsten kan dessutom etablera kontakt med de flygande enheterna genom telefonförbindelse till ARCC, eller via radio till SOS-centralen som kontaktar ARCC.

Fjällräddningstjänst

Inom fjällområden ska polisen ansvara för den räddningstjänst som omfattar att:

- efterforska och rädda den som har försvunnit under sådana omständigheter att det kan befaras att det föreligger fara för dennes liv eller allvarlig risk för dennes hälsa
- rädda den som råkat ut för en olycka eller drabbats av en sjukdom och som snabbt behöver komma under vård eller få annan hjälp.

Med fjällområde menas oftast område ovanför odlingsgränsen där polismyndigheten och den kommunala räddningstjänsten genom samverkan har bestämt på vilket avstånd från farbar väg som ansvarsgränsen ska gå, samt vilka områden (bebyggelse, stugbyar, skidområde m.m.) som ska undantas från fjällområdet.

Fjällräddningstjänst finns organiserad vid Polismyndig-

Fjällräddningstjänst finns organiserad vid Polismyndigheterna i Dalarna och Norrbotten samt i Västerbottens och Jämtlands län.

heterna i Dalarna och Norrbotten samt i Västerbottens och Jämtlands län. Vid dessa polismyndigheter finns personal som kan utses till räddningsledare. Vidare finns polisinsatschefer och polismän som tjänstgör i eller i nära anslutning till fjällområdena.

Avtal har träffats mellan polismyndigheter i Sverige och Norge om samarbete över gränsen vid fjällräddningsinsatser.

Resurser

Frivilliga fjällräddare, alpina fjällräddningsgrupper, grotträddningsgrupper och resurser för akuta sjuktransporter ingår i fjällräddningstjänsten.

Fjällräddarna

Fjällräddningens huvudresurs är de frivilliga fjällräddarna som består av fjällvan ortsbefolkning som utbildats i första hjälpen och utrustats av polisen. Fjällräddarna använder bredbandad skoter som är utrustad med dragkälke eller en sjukvårdspulka för persontransport. Allt fler räddningspulkor är utrustade med värmare och plats för vårdare. Depåer med räddningsutrustning finns på strategiska platser. Utrustningen består av katastrofbelysning, tält, bårar, lavinsondrar och spadar. Räddningstält och värmare finns på separata snöskoterkälkar för större olyckor och katastrofer.

För sök i laviner och fjällterräng finns ett trettiotal fjällräddningshundar med förare i fjällkedjan.

Alpin fjällräddning

Alpina fjällräddningsgrupper finns i Kiruna och Östersund. Dessa grupper har särskild kompetens och utrustning för räddning i oländig terräng, glaciärsprickor, stup och klippfyllor. De kan i vissa fall göra en direktinsats från helikopter.

Grotträddning

Inom fjällräddningen finns det också två grupper med speciell kompetens och särskild utrustning för räddning i grottor. En grupp finns i Frostviken, Stora Blåsjön i norra Jämtland och en i Hemmavan, Västerbotten.

Akuta sjuktransporter

För akuta sjuktransporter kan polisens och Försvarsmaktens helikoptrar användas. Även civila helikoptrar används. Fjällräddarnas snöskotrar med tillhörande pulkor används också, liksom terrängfordon från kommunal räddningstjänst.

Larmvägar

Fjällräddningen blir uppmärksam på att någon saknas eller att en olycka har eller befaras ha inträffat på i huvudsak fyra sätt:

- De nödställda larmar själva via radio eller telefon om sin belägenhet.
- Någon iakttar en olycka och larmar.
- Någon anhörig eller närstående uttrycker sin oro över att en person inte hörts av.
- Ett färdmeddelande på t.ex. en turistanläggning indikerar att någon skulle hört av sig och inte gjort det.

På grund av den låga telefontätheten och varierande mobiltelefon-täckning i fjällområdena sker alarmering lika ofta direkt till polisens kommunikationscentraler via ”hjälptelefoner”, som via SOS-centralerna.

Arbetsätt

Ett meddelande om en försvunnen person, en olycka eller en befarad olycka inkommer till polismyndighetens vakthavande befäl (VB) som analyserar tillgänglig information om fallet och föredrar ärendet för jourhavande polischef. Jourhavande polischef fattar beslut om räddningstjänst ska inledas eller inte. Vid akuta händelser, t.ex. laviner kan VB fatta beslut om vilken förstahandsinsats som ska göras. Efter beslut om räddningstjänst, larmas de fjällräddningspatruller som ska ingå i räddningsinsatsen.

Många fjällräddningsuppdrag har karaktär av efterforskning, eftersom ”adressen” som anges i initiallarmet oftast är osäker.

Förfarandet liknar flygräddningens. Man startar oftast efterforskning med att telefonledes spana av (s.k. inre spaning) olika anläggningar i fjällvärlden för att om möjligt skaffa ytterligare information om de saknades förmodade färdväg.

Fjällräddningsinsatserna leds av räddningsledaren med hjälp av en polisinsatschef (PIC) på fältet. Polisinsatschefen är direkt underställd räddningsledaren. Fjällräddargrupperna leds av utbildade insatsledare.

Sambandssystem

För polisens radiotäckning i fjällvärden används det analoga radiosystemet S-70M. I Norrbotten finns en vidareutvecklad version, S-70M duplex, som är enklare att använda och har bättre hörbarhet mellan mobilstationer.

I båda versionerna används återutsändare (relästationer) och basstationer för att uppnå radiotäckning i fjällområde/glesbygd. Hjälptelefoner finns utplacerade i fjällstugor och vindskydd. Ett anrop från en hjälptelefon eller mobil radiostation når polisens länskommunikationscentraler via relästationer och basstationer.

Polisens fjällräddningsenheter är utrustade med handburna och skoterburna mobilradiostationer med polisens och räddningstjänstens kanaler inklusive samverkanskanal 02.

Efterforskning av försvunna personer i andra fall

Förutom fjällräddning ansvarar polisen även för efterforskning av försvunna personer i andra fall än vid flygräddning och sjöräddning. Ansvaret innebär att efterforska personer som har försvunnit under sådana omständigheter att man kan befara fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa.

Resurser

Huvudresurs är den egna polispersonalen som genomför inre och yttre spaning och eftersökning på fältet. Därtill finns frivilliga resurser som t.ex. orienteringsklubbar och liknande föreningar. Andra statliga och kommunala resurser, från t.ex. Forsvarsmakten och den kommunala räddningstjänsten kan tas i anspråk med stöd av LSO.

Larmvägar

Någon anhörig eller annan närstående uppmärksammar polisen på att en person har försvunnit under sådana omständigheter att det kan vara fara för dennes liv eller allvarlig risk för dennes hälsa. Den anhörige larmar polisen direkt eller via 112.

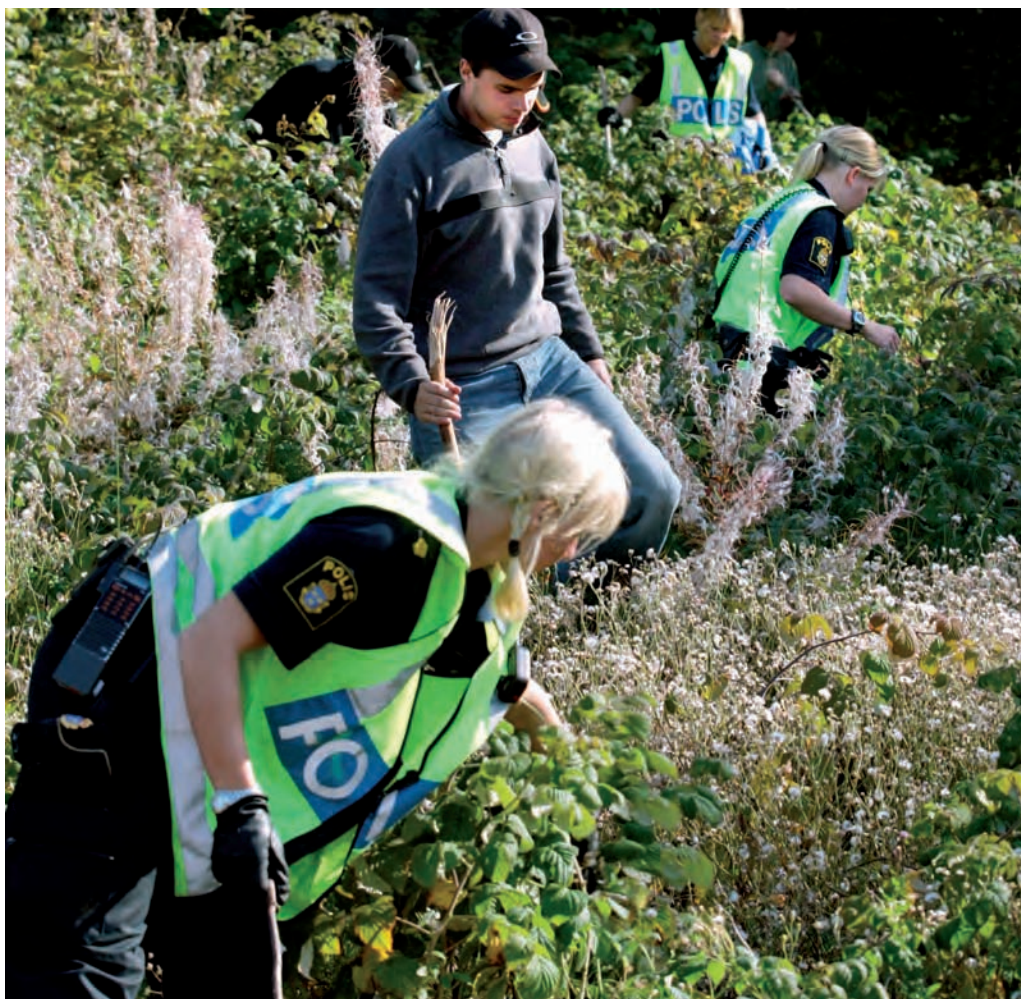
Arbetsätt

När ett meddelande om en försvunnen person kommer in till polismyndighetens vakthavande befäl (VB) analyserar denne tillgänglig information om fallet och föredrar ärendet för jourhavande polischef som fattar beslut om det är räddningstjänst och att en insats ska inledas.

Vanligtvis utses jourhavande polischef till räddningsledare. Arbetet på fältet leds av en polisinsatschef (PIC).

Efterforskningen sker både genom inre spaning och genom direkt eftersökning på fältet. Den inre spaningen är mycket viktig. Genom utfrågning av anhöriga, bekanta, arbetskamrater m.fl. försöker man klarlägga var den försvunne personen kan lokaliseras.

Polisen ansvarar för efterforskning av personer som har försvunnit under sådana omständigheter att man kan befara fara för deras liv eller allvarlig risk för deras hälsa.

Eftersökningen på fältet sker genom en systematisk metod som kallas MSO (management search operation). Metoden innebär att man utifrån statistik och sannolikhetsberäkningar fördelar sökresurserna där de gör störst nytta.

Sambandssystem

Det huvudsakliga sambandet mellan olika aktörer vid efterforskning sker idag via de analoga radionäten. Vissa enheter inom Försvarsmakten (bevakning, militärpolis) är utrustade med handburna mobilradiostationer för samverkan med polis och räddningstjänstorganisationer.

I framtiden kommer kommunikationen att ske genom Rakel.

Stockholms
Brandlösvägar

RÄDD
LED

169

POLIS
INSATSCHEF

SJKVARD
LIDARE

4. Samverkan

De myndigheter och organisationer som beskrivs i den här boken har alla speciell kunskap och kompetens för att möta olika hjälpbehov. De arbetar ofta tillsammans under ledning av egna chefer och arbetsledare. Med det totala hjälpbehovet för ögonen ska de komplettera och underlätta varandras arbete i så stor utsträckning som möjligt.

Krisberedskapsmyndigheten (2005) definierar samverkan som *den dialog som sker mellan olika självständiga och sidordnade samhällsaktörer för att uppnå gemensamma mål*. Samverkan innebär med andra ord att tillsammans göra sin egen sak bättre i ett större sammanhang och ska inte blandas samman med kollektiva beslut. Varje aktör fattar sina egna beslut, men bör göra det med kunskap om och hänsyn till de övriga aktörernas förutsättningar och behov. Varje organisation har eget juridiskt ansvar och styrs av de lagar som reglerar respektive verksamhet och de uppgifter som ska utföras. Juridiskt sett är alltså de olika aktörerna att betrakta som separata system med skilda uppgifter, skyldigheter och befogenheter (Cedergårdh & Winnberg 2006). Enligt lagen om skydd mot olyckor ska verksamheten samordnas. Kommunerna och de statliga myndigheter som ansvarar för skydd mot olyckor ska samarbeta med varandra och med andra som berörs – såväl administrativt och i planering och förberedelse, som operativt på skadeplatser (Johansson 2006).

Varje aktör har personal som är utbildad för att klara den egna organisationens uppdrag. Ingen organisation har rätt att ge direktiv över de andra. Men det krävs flera olika kompetenser för att bedöma en händelse och agera så att hela hjälpbehovet hanteras på ett bra sätt. Därför behöver de olika aktörerna identifiera hjälpbehovet tillsammans och därefter utforma sina olika åtgärder som en helhet (Cedergårdh & Winnberg 2006). Det kräver att varje aktör måste kunna se situationen i ett helhetsperspektiv. I situationer som kräver flexibilitet, framförhållning, snabba beslut och snabbt agerande kan detta vara svårt.

Det krävs flera olika kompetenser för att bedöma en händelse och agera så att hela hjälpbehovet hanteras på ett bra sätt.

Samverkan främjas av återkommande möten, dialog, vida tolkningar, kompromissvilja och långsiktighet i arbetet. På en skadeplats behövs oftast snabba, klara och entydiga beslut och besked. Därför behövs upparbetade och väl fungerande kontaktvägar som genast kan användas av de berörda. Tidiga kontakter skapar möjlighet för en förutseende hantering av uppkomna hjälpbehov.

För att kunna tillgodose olika hjälpbehov i olika drabbade sammanhang på ett effektivt sätt, bör övergripande, gemensamma synsätt utvecklas i förväg – inte minst för var gränserna för samverkan går. I en praktisk situation är det bra att redan på förhand veta vilken typ av information de andra organisationerna behöver och när de behöver den. Varje aktör måste vara medveten om ansvar, mandat och fördelning av uppgifter. Det är också viktigt att utveckla ett gemensamt språk för instruktioner och kommunikation utifrån varandras förutsättningar, behov, kunskaper och synsätt. Allt detta kräver lyhördhet, täta kontakter, ömsesidig vilja till förståelse, dialog, övning och gemensam reflektion.

Enligt Svedin (2006) ökas gruppsammanhållningen av övningar där samverkansgrupper tillsammans når gemensamma mål. Sådana övningar hjälper gruppmedlemmarna att skifta perspektiv från sig själva (jag) till grupperspektiv (vi). Samverkan underlättas av att man övat tillsammans och lärt känna varandras befogenheter, uppgifter, språk och kultur.

I de allra flesta situationer är flera organisationer berörda. Åtgärder utförs parallellt och det är viktigt att varje aktör tar nödvändiga initiativ i arbetet utifrån egen kunskap och kompetens. Ingen aktör kan sägas "äga" en händelse. Men den samhällsaktör som har störst juridisk möjlighet att påverka, eller kompetens att bedöma de mest väsentliga faktorerna i utvecklingen av en händelse, kan ta initiativ för att underlätta samverkan; t.ex. att skapa en gemensam ledningsplats och leda samtalet när den gemensamma inriktningen klaras ut. Sedan kan varje organisation fatta sina egna formella beslut utifrån den gemensamma inriktningen. Vid komplexa samhällsstörningar kan det behövas olika typer av arenor där chefer eller staber från olika samhällsaktörer kan mötas i mer eller mindre

Varje aktör fattar sina egna beslut, men bör göra det med kunskap om och hänsyn till de övriga aktörernas förutsättningar och behov.

förutbestämda grupperingar (Cedergårdh & Winnberg 2006).

Varje aktör måste försöka att bli medveten om på vilka grunder den första lägesbilden skapades. Vem som såg vad? Varför? I vilken situation? De som kommer in senare i processen behöver veta på vilka grunder den initiala situationsbedömningen gjordes. Eftersom de kan se situationen med ”friska ögon” gäller det också att vara lyhörd för vad de har att säga. Kanske måste tidigare inriktning omprövas.

Samverkan handlar inte bara om organisationer utan också om olika individers möjlighet och vilja att samstämigt utföra komplicerade aktiviteter mot ett mål. *På en skadeplats bör det totala hjälpbehovet vara vägledande för samtliga aktörers agerande.* Det gäller att försöka se den gemensamma uppgiften och hur den kan lösas gemensamt på bästa och mest effektiva sätt för de hjälpbehövande. En gemensam uppfattning om läget och dess utveckling underlättar arbetet. Samtidigt måste man vara medveten om att var och en bedömer varje situation utifrån egna erfarenheter och den process som finns etablerad i den egna gruppen. Sättet att skapa lägesbilder påverkas av kognitiva och sociala strukturer och processer, kultur, sammanhang, organisation och informationsflöden (Svedin 2006). Människor ser det de lärt sig att se och gör det de lärt sig att göra. Därför måste varje aktör försöka klargöra sina egna synsätt och göramönster och också försöka se vad de andra ser. Tillsammans kan man se mer i en situation och på så sätt komplettera varandra i arbetet.

Ju mer förståelse för och kunskap om de andras uppdrag och synsätt varje aktör har, desto bättre kan samverkan fungera. Samarbete kräver förtroende. Interaktion i andra sammanhang, gemensam planering och gemensamma övningar kan underlätta samverkan i krävande situationer. Genom interaktion i ord och handling utvecklas dessutom ett gemensamt språk. Återkommande övningar, erfarenhetsutbyte, analys av arbetet och gemensam, reflektion är därför goda förutsättningar för samverkan i praktiken.

5. Samverkande myndigheter och andra aktörer

I detta kapitel beskrivs uppgifter, organisation, resurser, larmvägar, arbetssätt, sambandssystem m.m. hos myndigheter och andra aktörer som samverkar vid räddningstjänstverksamhet i det svenska samhället.

Räddningsverket

Räddningsverket är central förvaltningsmyndighet för bl.a. räddningstjänstfrågor och sanering efter utsläpp av radioaktiva ämnen från en kärnteknisk anläggning. Utöver det ska Räddningsverket särskilt samordna samhällets verksamhet inom räddningstjänsten samt verka för att organisation, ledning och ledningsmetoder samt materiel utvecklas så att samhällets räddningstjänstaktörer arbetar och samverkar effektivt.

Räddningsverket stödjer samordning av den statliga räddningstjänsten på lokal, regional och nationell nivå genom information, utbildning och övningsverksamhet. På internationell nivå arbetar verket med samordningsfrågor inom ramen för det Nordiska räddningstjänstavtalet, EU-samarbetet och på basis av avtal med ett flertal länder. Till uppgifterna hör också att utöva tillsyn över samordningen av den statliga räddningstjänstens olika grenar samt över länsstyrelsernas planläggning för räddningstjänsten vid utsläpp av radioaktiva ämnen.

Räddningsverket är även central tillsynsmyndighet över den kommunala räddningstjänsten, och ska hämta erfarenheter från inträffade allvarliga olyckshändelser i Sverige och i andra länder.

Räddningsverket utvecklar metoder och utrustning för användning inom räddningstjänsten och svarar för yrkesutbildning av personal för den kommunala räddningstjänst-

verksamheten och sotningsverksamheten. Verket ska också utveckla, anskaffa och underhålla förstärkningsresurser för räddningstjänst och sanering.

På Räddningsverket finns det dygnet runt en räddningstjänstberedskap som kontaktas via SOS-alarm. Denna beredskap ska svara för expert- och resurstöd till kommunal och statlig räddningstjänst, samverkande myndigheter och organisationer vid olyckor eller andra händelser. Här initieras också arbetet med att bistå regeringen vid kärnenergiolyckor och andra allvarliga olyckor, genom att man inhämtar expertbedömningar och annat underlag från myndigheter och andra aktörer.

Räddningsverket arbetar under Förvarsdepartementet. Verksamheten med internationella samarbetspartners faller inom ramen för internationellt bistånd och innefattas i politikområdet internationellt utvecklingssamarbete under Utrikesdepartementet (se kapitel 6).

Länsstyrelsen

Länsstyrelsens uppgifter inom räddningstjänstområdet kan delas in i räddningstjänstansvar (se kapitel 2 och 3), tillsynsansvar och övriga uppgifter inom sakområdet räddningstjänst.

Tillsynsansvaret omfattar länsstyrelsernas tillsyn över tillämpningen av lagstiftningen inom länet. Länsstyrelserna ska bedöma om målen i de kommunala handlingsprogrammen uppfylls och om målen når upp till det nationella målet. Vidare ska länsstyrelserna bedöma om kommunerna har en sådan planering och organisation för räddningstjänstverksamheten att räddningsinsatserna kan genomföras på ett effektivt sätt.

Länsstyrelserna ska också stödja och lämna råd till kommunerna bl.a. i det riskhanteringsarbete som ska vara ett underlag för handlingsprogrammen.

Länsstyrelsen har också som uppgift att, utifrån den lokala riskbilden, se till att kommunerna tillsammans förfogar över den kompetens och erfarenhet som behövs inom räddningstjänstområdet för att allmänheten ska tillförsäkras en rimlig säkerhetsnivå.

Utöver sitt ansvar inom räddningstjänstområdet ska länsstyrelsen, enligt 52 § förordningen (2002:864) med länsstyrel-

seinstruktion avseende krisberedskap, vara sammanhållande inom sitt geografiska område och före, under och efter en kris, verka för samordning och gemensam inriktning av de åtgärder som behöver vidtas.

Länsstyrelsens arbetsätt och arbetsuppgifter vid räddningsinsats

För att kunna fullgöra sina uppgifter har länsstyrelserna överenskommelser med SOS-central eller annan larmcentral om alarmering eller rapportering, t.ex. vid utsläpp från en kärnteknisk anläggning eller annan inträffad allvarlig olycka som kan komma att utvecklas i en sådan riktning att ett ansvarsövertagande kan bli aktuellt.

Alla länsstyrelser har en tjänsteman i beredskap (TiB) som alltid kan nås via SOS-centralerna (112). TiBs uppgift är att ta emot larm eller annat meddelande om en inträffad olycka eller annan händelse som kan innebära någon form av åtgärd från en länsstyrelse. Vid behov påbörjar och samordnar TiB det inledande arbetet.

Vid rapport om en allvarlig olycka analyseras och bedöms läget och riskbilden utifrån tillgänglig information. Ytterligare personal som ingår i länsstyrelsens räddningstjänst- och krishanteringsorganisation kan sammankallas. Genom aktiv informationssökning följs sedan läget och utvecklingen. Räddningsledaren vid en omfattande insats bör se till att fortlöpande information ges till länsstyrelsen. Ett eventuellt övertagande av ansvaret för kommunal räddningstjänst föregås av en successiv uppbyggnad av länsstyrelsens organisation. Själva övertagandet sker genom formellt beslut i länsstyrelsen efter samråd med berörda parter. Beslutet dokumenteras och delges alla berörda.

Länsstyrelsens räddningstjänstorganisation bedriver sin verksamhet antingen i en speciellt avsedd ledningscentral, förberedd med sambandsmedel och materiel för lägesuppföljning, eller i anpassade tjänsterum. I vissa fall har man valt att gruppera sig på SOS-centralen för att kunna utnyttja SOS-centralens sambandsmedel och personal.

Exempel på uppgifter för länsstyrelsen vid övertagande av ansvaret för kommunal räddningstjänst:

- att utse räddningsledare
- lägesuppföljning
- resursanskaffning
- prioritering och resursfördelning (om flera insatser pågår samtidigt)
- resursomfördelning
- viktigt meddelande till allmänheten (VMA i radio)
- att upprätta en upplysningsfunktion för och samordning av information till allmänheten
- kontakter med massmedia
- eventuell samordning med statliga räddningstjänster
- beslut om åtgärder (inom länsstyrelsens kompetensområde) som inte är räddningstjänst
- samordning mellan räddningsinsatsen och de övriga åtgärder som kan behöva vidtas.

Polisen

Till polisens uppgifter hör (enligt 2 § polislagen [1984:387]) bl.a. att lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp när sådant bistånd lämpligen kan ges av polisen. Polisen deltar i räddningstjänst där andra myndigheter har ansvar för verksamheten med huvudsakliga arbetsuppgifter som av-

Polisen ansvarar bland annat för att leda trafiken förbi en skadeplats.

spärrning, utrymning och bevakning av avspärrade/utrymda områden. Trafikreglering, efterforskning och genomsökning är också polisens ansvar.

Avspärrning av skadeplats

Avspärrningen görs dels för att hindra människor att komma in i ett farligt område, dels för att räddningstjänsten ska kunna arbeta så ostört och säkert som möjligt.

Vid kemikalieolyckor ansvarar den kommunala räddningstjänsten för den inre avspärrningen där det ofta krävs speciell skyddsutrustning, t.ex. kemskyddsdräkt och tryckluftsapparat. Polisen svarar i sådana fall för den yttre avspärrningen som är mer omfattande.

Trafikreglering

Trafikreglering innebär att leda trafiken förbi en skadeplats, dels för trafikanternas säkerhet, dels för att ge räddningstjänsten utrymme att arbeta. Ett annat syfte med trafikreglering är att bereda utryckningsfordon fri väg till och från skadeplatsen.

Utrymning

Utrymning är en skyddsåtgärd som innebär att förflytta människor för att skydda deras liv och hälsa i en hot- eller risksituation. En utrymning kan behöva genomföras mycket snabbt, t.ex. vid en kemikalieolycka. Utrymningar kan vara mycket resurskrävande om många människor omfattas, t.ex. vid utsläpp av radioaktiva ämnen.

Efterforskning och genomsökning

Genom efterforskning och genomsökning ska man förvissa sig om att inga skadade eller chockade människor blir bortglömda på eller i närheten av en skadeplats, eller att inga obehöriga finns kvar inom ett utrymt område.

Om en person är försvunnen och kriterierna för räddningstjänst är uppfyllda kan polisen inleda en räddningsinsats (efterforskning) som drivs parallellt med den kommunala räddningsinsatsen.

Bevakning av avspärrat eller utrymt område

Genom bevakning ska polisen hindra människor från att ta sig in i avspärrade områden. Genom bevakning ska polisen också förhindra tillgrepp och andra brott inom ett utrymt område.

Övriga uppgifter

I samband med olyckor har polisen också uppgifter av mer polisiär karaktär; t.ex. att utreda olycksorsak (för att konstatera om brott förekommit), identifiera döda och underrätta anhöriga till avlidna personer. Till polisens arbetsuppgifter hör också att identifiera och registrera skadade och att registrera utrymmande och oskadade personer som varit inblandade i olyckor. Polisens arbete omfattar också uppsamling av gods och personliga tillhörigheter.

Organisation vid vardagshändelser

Till vardags leds de 21 polismyndigheternas arbete av läns-polismästare. Under icke kontorstid finns alltid en polischef i beredskap som är behörig att fatta beslut i polismyndighetens namn. Flera polismyndigheter kan dela på polischefsberedskapen. Varje polismyndighet har ett vakthavande befäl (VB) i tjänst dygnet runt. VB är polischefens ställföreträdare tills polischef i beredskap underrättats. VB uppehåller sig i anslutning till länskommunikationscentralen (LKC) och ansvarar för prioritering av polisresurser inom myndighetens arbetsområde.

Organisation vid särskilda händelser

Begreppet *särskild händelse* innebär (enligt *Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Polisens planering, organisation och ledning vid särskilda händelser*, RPSFS 2006:14) att polisen för att kunna lösa sina uppgifter måste organisera, leda och använda sina resurser i särskild ordning. Särskilda händelser är t.ex. allvarliga brott, stora olyckor eller överhängande fara för sådana samt omfattande avbrott i kritisk infrastruktur. Särskilda händelser kan vara kända i förväg, t.ex. statsbesök, fotbollsmatcher och stora festivaler. Det innebär att en kommanderingschef utses i förväg och planerar för verksamheten. Vid alla polismyndigheterna finns särskilt iordningställda stabsrum där kommanderingschefen med stab grupperar sig för ledning av insats vid särskilda händelser.

Resurser

Polisens resurser vid samverkan är främst personal för genomförande av ovan uppräknade arbetsuppgifter. Övriga resurser som kommer till användning i räddningstjänst är t.ex. transportfordon, ledningsfordon, helikoptrar, båtar och hundpatruller.

Larmvägar

Polisen larmas genom SOS-centralerna eller annan alarmeringscentral. Polismyndigheten ska underrättas (enligt 6 kap. 10 § 2 st. LSO) när ett räddningsorgan gör en räddningsinsats. Det är polismyndigheten som avgör om räddningsinsatsen ska medföra en polisiär insats.

Arbetsätt

Normalt utses en polisinsatschef (PIC). Polisinsatschefen arbetar på fältet och är den som direkt samarbetar med räddningsledaren i kommunal räddningstjänst. Som regel samgrupperar PIC med räddningsledaren vid räddningsledarens ledningsplats.

Sambandssystem

Den operativa verksamheten vid en polismyndighet leds från polismyndighetens länskommunikationscentral. Polisens länskommunikationscentraler kan alltid nås via 112.

Polisen använder idag ett analogt radiosystem S-70 (79MHz) som är avsett för polisens samband under insats och för samverkan med andra aktörer. Polisens mobilradiostationer är försedda med polisens och räddningstjänstens samtliga kanaler i 78–79 MHz-bandet.

Radiosystem S-70M ger möjligheter till samverkan med SOS-Alarm, ambulanssjukvården, räddningstjänsten, Kustbevakningen, Tullen och Försvarmakten. Polisens fordon, helikoptrar och fjällräddningsenheter, Kustbevakningens mobila enheter, Försvarmaktens helikoptrar, vissa andra enheter inom Försvarmakten, Tullens mobila enheter och kontrakterade civila helikoptrar är utrustade med mobil radiostation med Polisens och räddningstjänstens kanaler inklusive samverkanskanal 02.

I framtiden kommer polisens samband under en insats främst ske genom radiokommunikation i Rakelsystemet.

Hälso- och sjukvård

Landstingen ska erbjuda god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta inom landstinget (3 § hälso- och sjukvårdslagen [1982:763] HSL). Om någon vistas inom landstingsområdet utan att vara bosatt där och behöver omedelbar hälso- och sjukvård ska landstingen erbjuda sådan vård (4 § HSL).

På begäran får (enligt 4 a § HSL) kommuner och landsting ställa hälso- och sjukvårdsresurser till förfogande för att bistå en annan kommun eller annat landsting som drabbats av en sådan händelse som avses i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Ambulanssjukvården är en del av hälso- och sjukvården. De regler som gäller för hälso- och sjukvården gäller således även ambulanssjukvården. Enligt 6 § HSL ska landstingen ”svara för att det inom landstinget finns en ändamålsenlig organisation för att till och från sjukhus eller läkare transportera personer vilkas tillstånd kräver att transporten utförs av transportmedel som är särskilt inrättade för ändamålet”.

För att kunna motsvara lagens krav vid stora olyckor eller katastrofer krävs en särskild beredskap med planläggning, utbildning och övning. Samarbete med de räddningsansvariga myndigheterna och organisationerna är av största vikt.

Enligt HSL ska landstingen även planera sin hälso- och sjukvård så att en katastrofmedicinsk beredskap upprätthålls. Socialstyrelsen (SoS) har beslutat om föreskrifter och allmänna råd om fredstida katastrofmedicinska beredskap och planläggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13) som ska tillämpas på landstingens verksamhet enligt hälso- och sjukvårdslagen.

Målet för de medicinska åtgärderna vid en stor olycka är att minimera konsekvenserna för såväl somatiska som psykiska följdverkningar. Också vid en katastrof ska ambitionen vara att hålla de medicinska behandlingsresultaten på en normal nivå för det stora flertalet patienter (även om det inte alltid är praktiskt möjligt).

Ambulanssjukvården är en del av hälso- och sjukvården och omfattas av samma regler.

För att uppnå dessa mål krävs kunskap och en förberedd organisation. Hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap betecknar den planering och organisation som krävs för att omhänderta drabbade och minimera de somatiska och psykiska följdverkningarna av en allvarlig händelse¹. För att målen för behandling ska kunna upprätthållas i en situation med obalans mellan behov och resurser krävs bl.a.

- omdisposition av tillgängliga resurser
- mobilisering av resurser som inte är omedelbart tillgängliga
- förflyttning av patienter.

Katastrofmedicinsk planering

I varje landsting ska det finnas en regional katastrofmedicinsk plan, som bl.a. ska omfatta kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära händelser. Motsvarande plan ska finnas för de sjukhus och primärvårdsområden som omfattas av den katastrofmedicinska planeringen. De katastrofmedicinska planerna ska revideras fortlöpande. Landstingen svarar för att

1) En händelse som är så omfattande eller allvarlig att resurserna måste organiseras, ledas och användas på ett särskilt sätt.

berörd personal har sådan kunskap om planerna att de kan omsättas i praktiken.

Termer och begrepp

För att underlätta det katastrofmedicinska arbetet och öka kvaliteten i omhändertagandet är det viktigt att skapa en entydig terminologi som gäller för de olika verksamheter/organisationer som ska samarbeta/samverka inom den katastrofmedicinska beredskapen. Därför har Socialstyrelsen utarbetat en nationell termbank med begrepp och definitioner för bl.a. katastrofmedicinsk beredskap och ambulanssjukvård (se www.socialstyrelsen.se).

Ledning av sjukvård

Gällande bestämmelser utpekar tydligt en skyldighet för varje landsting att utveckla en ledningsorganisation som tillgodoser kravet på hög patientsäkerhet, hög kvalitet och tillämpning av kostnadseffektiv vård. Detaljutformningen av ledningsorganisationen varierar inom landstingen beroende på inriktning och omfattning.

En stor olycka eller katastrof (allvarlig händelse) ställer större krav på ledning än vad den normala sjukvårdsledningen kan hantera. I den särskilda sjukvårdsledningen ingår bl.a. att

- mobilisera sjukvårdsresurser ut till skadeområdet
- organisera och leda sjukvårdsarbete i skadeområde
- fördela drabbade till mottagande vårdenheter
- organisera och leda verksamheten på mottagande vårdenheter
- leda och samordna övrig sjukvård i landsting
- samverka med andra myndigheter som räddningstjänst och polis.

Larm och alarmering

Sjukvårdens insatser vid en inträffad skadehändelse bygger på ett antal länkar i en sjukvårdskedja. En förutsättning för att insatserna ska bli framgångsrika är att de kan aktiveras (larmas) snabbt och att länkarna i kedjan är kapacitetsmässigt väl avstämda mot varandra och svarar mot förväntat behov.

Vid skadehändelse eller hot om skadehändelse aktiveras ledningen på lokal nivå genom att larmoperatören efter larm alarmerar ambulanssjukvården och eventuellt mottagande vårdenhet utifrån definierade kriterier.

Organisation och behandlingsprinciper i skadeområde

Utöver den sjukvårdspersonal som finns i olika sjuktransportfordon finns det möjlighet att sända hälso- och sjukvårdspersonal med särskild katastrofmedicinsk utbildning och utrustning till ett skadeområde.

De första uppgifterna för ambulanssjukvården och sjukvårdsgруппerna är att stabilisera de skadades vitalfunktioner. En medicinsk bedömning i det enskilda fallet avgör vilka åtgärder som är nödvändiga att utföra före förflyttning, respektive vilka åtgärder som kan vänta till det vidare omhändertagandet.

Om så bedöms nödvändigt upprättas en uppsamlingsplats för skadade på en skyddad plats inom skadeområdet. Tidig transport kan emellertid vara ett bättre alternativ om det är nära till vårdenhet och god tillgång på sjuktransportresurser, eller om förhållandena på skadeplatsen inte tillåter ett organiserat omhändertagande.

Tre ledningsroller ingår i ledningen av sjukvård i ett skadeområde: sjukvårdsledare, medicinskt ansvarig och stab. Rollerna sjukvårdsledare och medicinskt ansvarig bemannas normalt från först ankommande sjuktransportfordon.

- *Sjukvårdsledaren* har administrativt det övergripande ansvaret för sjukvårdsinsatsen i skadeområdet och samverkar med bl.a. räddningsledare och polisinsatschef
- *Medicinskt ansvarig* ansvarar för den medicinska verksamheten i skadeområdet och fattar medicinska beslut.
- *Staben* har till uppgift att stödja sjukvårdsledaren och den medicinskt ansvariga.

Organisation och behandlingsprinciper på vårdenhet

Ledning av vårdenhet vid en allvarlig händelse etableras genom att beslut fattas om att höja beredskapen utifrån normal-

läge. Beslut om att förändra beredskapsläget fattas utifrån en bedömning av hur den aktuella vårdenheten kommer att påverkas av den allvarliga händelsen. Besluten fattas i samråd med ledningen på regional nivå (landstingsnivå). Vårdenheten förväntas möta de drabbades behov och samtidigt upprätthålla en acceptabel nivå på den normala vården.

På akutsjukhusen finns en psykologisk/psykiatrisk katastrofledningsgrupp (PKL-grupp) som planerar, leder och samordnar det psykiska omhändertagandet.

Ledning på regional nivå

När resurserna på den lokala nivån blir, eller riskerar att bli, otillräckliga i förhållande till behoven, aktiveras ledningen på regional nivå (landstingsnivå). Aktiveringen av ledningen på regional nivå sker via larmorganisation. Utifrån definierade kriterier kontaktar larmoperatören tjänsteman i beredskap (TiB-funktionen) som ständigt ska finnas i beredskap för att kunna ta emot larm vid allvarlig händelse. Vid larm bör innehavaren av TiB-funktionen ha befogenheter att initialt utöva sjukvårdsledning på regional nivå.

Ledningen på regional nivå ska samordna resurserna mellan sjukvårdens olika verksamheter, samverka med bl.a. länsmyndigheten och länsstyrelsen och vid behov samarbeta med andra landsting.

Ledning på nationell nivå

Vid en allvarlig händelse där flera landsting berörs, kan den nationella nivån aktiveras för en samordnande roll. Ledning på nationell nivå har ingen motsvarighet i den dagliga verksamheten och måste därför snabbt kunna aktiveras och etableras vid behov.

Socialstyrelsen ansvarar för tjänsteman i beredskap på nationell nivå (SoS-TiB) som har till uppgift att ta emot larm om allvarliga händelser och vid behov aktivera ledningen på nationell nivå. SoS-TiB går att nå via regionala TiB och via SOS Alarm.

Samverkan

För att uppnå bästa möjliga effekt av sina resurser är det nödvändigt att sjukvården samverkar med bl.a. polis och räddningstjänst på lokal, regional och nationell nivå.

SOS Alarm

SOS Alarm Sverige AB har till uppgift att tillgodose samhällets behov av de alarmeringstjänster som omfattar kommunal och statlig räddningstjänst och ambulansverksamhet. Genom avtal med staten har SOS Alarm i uppdrag att dygnet runt ta emot anrop på nödnumret 112 och förmedla hjälp. Via 112 kan en hjälpsökande således nå samhällets samlade räddnings- och hjälpresurser med ett enda samtal. Den hjälpsökande behöver heller inte bli intervjuad av mer än en SOS-operatör i enlighet med principen om en obruten larmkedja.

Vid räddningsinsatser håller SOS Alarm kontakt med berörda räddningsaktörer. SOS Alarm får en central samordningsroll vid händelser som kräver samtidiga insatser från

SOS Alarm Sverige AB har till uppgift att tillgodose samhällets behov av de alarmeringstjänster som omfattar kommunal och statlig räddningstjänst och ambulansverksamhet.

olika myndigheter och organisationer. SOS Alarm knyter samman samhällets räddningsaktörer och underlättar på så sätt effektiv samverkan.

SOS Alarms alarmeringstjänster

På uppdrag av kommuner:

- Alarmera kommunal räddningstjänst.
- Alarmera kommunal jourpersonal och krisgrupper t.ex. Posomgrupper.

På uppdrag av landsting:

- Alarmera och dirigera ambulans samt viss medicinsk rådgivning.
- Alarmera jourpersonal enligt avtal med berörda i varje särskilt fall t.ex. tjänsteman i beredskap (TiB).

På uppdrag av staten och statliga myndigheter:

- Svvara för SOS-tjänsten, dvs. mottagning och vidarekoppling av 112-anrop.
- Alarmera statliga organisationer för räddningstjänsten enligt avtal eller annan överenskommelse.

Andra uppdrag, till olika räddnings- och hjälporganisationer är t.ex. att förmedla/tillhandahålla:

- väderinformation vid nödlägen som t.ex. haverier, olje- och gasutsläpp, stormar och dammbrott
- förebyggande väderinformation, brandriskprognoser, åskprognoser och telestörningar
- varning till allmänheten via programföretag inom radio och TV
- information vid händelser som berör hela eller stora delar av landet bl.a. via massemedia för att hålla allmänheten informerad
- kontakter med olika myndigheter, t.ex. Sveriges geologiska undersökning (SGU)
- resurser för stab och ledning vid större händelser.

Organisation

SOS Alarm är ett aktiebolag som ägs av staten och förbundet Sveriges kommuner och landsting (SKL). Verksamheten be-

drivs vid SOS-centraler som oftast betjänar ett län var.

Antalet anställda på en s.k. normalcentral varierar från 25–30 till över 100 i Stockholm. Varje SOS-central bemannas av en platschef, en driftchef och ett antal SOS-operatörer. Platschefen leder SOS-centralens totala verksamhet och driftchefen ansvarar för det operativa arbetet. Vid större centraler finns också funktionschefer bl.a. för räddningstjänstfrågor.

De flesta SOS-centralerna är samlokaliserade med kommunala räddningstjänster. Det möjliggör en kostnadseffektiv lösning med tillgång till räddningsbefäl i trafikrummet, när räddningsinsatsens komplexitet motiverar det. Närheten till den kommunala räddningstjänsten är också strategiskt viktig eftersom SOS-centralerna ofta blir centrala platser vid större händelser och kriser.

Under perioden 2006-2008 inför SOS Alarm nytt tekniskt stöd i SOS-centralerna. Den nya tekniken ger SOS-centralerna större möjligheter till samverkan regionalt och över hela landet. Det lägger en grund för gränslös samverkan mellan olika räddningsaktörer. SOS-operatören kan snabbt identifiera, prioritera, aktivera, dirigera och samordna hjälpinsatser. Den nya tekniken rymmer navigeringshjälpmedel. Den är uppbyggd kring ett eget multipelt nätverk med fyra samverkande men självständiga tekniknoder. Om någon eller några av databaserna får driftstörningar kan övriga noder självständigt hantera all trafik.

Resurser och specialistkompetens

SOS-operatörerna arbetar i samma system, vilket gör det enkelt att söka en särskild kompetens, t.ex. ett visst språk. En SOS-operatör i Stockholm kan t.ex. skicka ett samtal till Luleå för intervju och själv vara kvar i samtalet och ta tillbaka det när så önskas. Det rikstäckande systemet är en förutsättning för att man ska kunna arbeta med gränslös räddningstjänst. Eftersom all data finns i ett enda system är det fullt möjligt att se angränsande läns resurser – hela tiden eller vid särskilda händelser.

Förutom sambandsutrustning har SOS-centralerna en stor mängd hjälpmedel, bl.a. ett omfattande kartmaterial, digital karta, ortnamnsregister och anslutning till databaser.

Intervju vid nödsamtal

Vid mottagning av ett larmsamtal har SOS-centralen till uppgift att

- fastställa var hjälpbehovet finns
- avgöra vilken hjälp som behövs.

I de fall SOS Alarm inte ansvarar för utalarmering enligt avtal, vidarekopplas samtalet till berörd räddningsresurs, t.ex. polis, sjöräddning eller flygräddning. Har SOS Alarm överenskommeelse om utalarmering övergår samtalet utan avbrott till sekundärintervju.

Utalarmering

Utalarmering av kommunala räddningsaktörer sker med hjälp av räddningsindex och enligt i förväg fastställda larmplaner som aktiveras utifrån intervjuerna. SOS Alarms uppdrag är här att

- larma ut de resurser som finns angivna i larmplanerna
- bevaka att dessa resurser kvitterar inom fastställd tidsrymd.

Under insats

Under räddningsinsatsen håller SOS Alarm kontakt med berörda räddningsenheter och står till räddningsledarens förfogande för att

- vidareförmedla kompletterande uppgifter som kommer in via 112
- vidareförmedla kompletterande uppgifter och information som SOS-centralen har eller får kännedom om (t.ex. temperatur, vindriktning, information om farligt gods)
- sammankoppla räddningsledare/räddningschef med telefonabbonenter i landet.

Under intervjun kopplar som regel ytterligare en SOS-operatör in sig på samtalet för *medlyssning*. På så sätt kan utlarmning påbörjas redan innan intervjun har slutförts. Medlyssning innebär också att SOS-operatören kan ligga kvar i ett samtal som vidarekopplats till berörd aktör. Vid vidarekoppling till vissa myndigheter ligger SOS-operatören kvar för medlyssning, för att skaffa sig information om nödlägetts art, spara tid

och effektivisera det fortsatta samarbetet. Via SOS-centralen kan en räddningsledare, t.ex. via radio, koppla in sig med ett antal experter och andra i en telefonkonferens.

För utalarmering av kommunala räddningsaktörer har varje räddningschef fastställt den larmplan/-dimensionering av insats som initialt ska gälla för specifika nödlägen (händelse-typer). På motsvarande sätt har landstinget gett direktiv för ambulanstransporter. För statliga räddningsaktörer har SOS Alarm centralt fastställt vilka rutiner som ska gälla tillsammans med ansvarig myndighet.

Försvarsmakten

Försvarsmaktens planläggning för stöd till samhället utgår från grundberedskapen och Försvarsmaktens ordinarie verksamhet. Vid sidan om skyldigheten att medverka i räddningstjänst enligt LSO, kan Försvarsmakten ställa resurser till förfogande för att stärka samhället vid extraordinära händelser. Stöd kan lämnas då civila myndigheters resurser inte räcker till och Försvarsmakten har lämpliga förmågor och resurser. En grundläggande förutsättning för militära stödinsatser är att de inte allvarligt hindrar den ordinarie verksamheten eller Försvarsmaktens medverkan i räddningstjänst.

Inriktning vid stöd till samhället

Vid militära stödinsatser till samhället kan Försvarsmaktens resurser främst bistå med kompetent personal, materiel, utbildnings- och ledningsresurser, transportflyg, transporter med helikopter, övriga transporter i väglös terräng samt förläggnings- och utspisningsresurser.

I fredstid ska Försvarsmaktens resurser kunna utnyttjas för

- räddningstjänst inom ramen för LSO, då stöd begärs av en räddningsledare
- akuta sjuktransporter med helikopter, enligt förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet
- övrigt stöd till statliga myndigheter, kommuner, landsting och enskilda enligt förordningen (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet (Vid denna typ av stöd ska Försvarsmakten ta betalt, utom av statliga myndigheter.)

Vid sidan om skyldigheten att medverka i räddningstjänst enligt LSO, kan försvarsmakten ställa resurser till förfogande för att stärka samhället vid extraordinära händelser.

- stöd till polisen vid terroristhandlingar, enligt lagen (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning.

Samverkan vid förberedelser för Försvarsmaktens stöd till samhället

Samverkan med regeringskansliet och myndigheter på central nivå sker genom Insatsstaben i Högkvarteret. Regional- och lokal samverkan genomförs av Säkerhets- och samverkanssektionerna med följande geografiska intresseområden:

Säkerhets- och samverkanssektion Boden: Jämtlands-, Norrbottens-, Västerbottens-, och Västernorrlands län.

Säkerhets- och samverkanssektion Stockholm: Dalarnas-, Gotlands-, Gävleborgs-, Stockholms-, Sörmlands-, Uppsala-, Västmanlands- och Östergötlands län.

Säkerhets- och samverkanssektion Göteborg: Hallands-, Värmlands-, Västra Götalands-, och Örebro län.

Säkerhets- och samverkanssektion Malmö: Blekinge-, Jönköpings-, Kalmar-, Kronobergs-, och Skåne län.

Ledningsprinciper vid stödinsatser med Försvarmaktens förband

Försvarmakten avdelar resurser och normalt en militär insatschef (MIC) vid insatser enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor samt stöd till statliga myndigheter, kommuner, landsting och enskilda enligt förordningen (2002:375) om Försvarmaktens stöd till civil verksamhet. Militär insatschef ur insatt förband samverkar därefter direkt med civil insatsledare t.ex. räddningsledare, polisinsatschef eller motsvarande.

Stödinsatsen leds normalt av den förbandschef som avdelar resurserna. Vid större insatser kan en särskild insatsledning avdelas. Samverkansbefäl ur Säkerhets- och samverkanssektionerna kan då ställas till den insatsledande chefens förfogande för att tillgodose dennes behov av samverkan.

Begäran om stöd från Försvarmakten

För begäran om stöd från Försvarmakten sker kontakten enligt följande:

- Myndigheter på central nivå kontaktar Vakthavande Befäl Försvarmakten (VB FM)
- Regionala och lokala myndigheter (räddningsledare, polis m.fl.) kontaktar:
- Vakthavande Befäl vid Armétaktiska staben (VB ATS) när resursbehovet är på land
- Vakthavande Befäl vid Marintaktiska staben (VB MTS) när resursbehovet är till sjöss eller gäller marina resurser
- Vakthavande Befäl vid Flygtaktiska staben (VB FTS) när resursbehovet är i luften eller gäller flygresurser.

Försvarmaktens resurser

Nedan ges exempel på förmågor och utrustning som Försvarmakten disponerar. Resurserna varierar över året beroende på inryckning, utryckning och övningar och vilken typ av förband som utbildas.

Beredskap

Försvarsmakten har normalt ingen särskild beredskap för stöd till samhället. Försvarsmaktens grundberedskap för personal och materiel är 48 timmar, förutom särskild avdelad insatsberedskap (t.ex. vakthavande befäl, insatsberedda skyddsstyrkor, beredskapstroppar, särskilt avdelade flyg- och fartygsresurser). Inom ramen för Försvarsmaktens insatsberedskap kan resurser avdelas för stöd till samhället.

Grundutbildningsförband

En beredskapstropp kan vara beredd att stödja samhället enligt LSO efter en timme. Beredskapstroppen består av en officer, som tillika kan vara militär insatschef, och 10 till 20 värnpliktiga ur grundutbildningsförbanden. Troppen har egna resurser för transporter, mat och boende. Beredskapstropp finns vid de flesta garnisoner, men storleken varierar med verksamheten under året.

Övriga anställda och värnpliktiga vid grundutbildningsförband utgör också en resurs som kan användas för stöd till samhället. Antalet tillgängliga värnpliktiga och befäl varierar över året beroende på utbildningsrytmen vid förbandet. Huvuddelen av de värnpliktiga är skyddsvaktutbildade efter två månader.

Hemvärnet

Hemvärn finns över hela landet och deltar i stöd till samhället efter frivilligt åtagande. Vissa delar av hemvärnet har särskild utbildning för stöd till samhället. Hemvärnet uppträder som självständiga enheter under eget befäl och med egna resurser för ledning, transporter, mat och boende. Beroende på geografiskt läge finns 20–30 hemvärnssoldater gripbara för insats 2–4 timmar efter begäran.

Materiel

Tillgänglig materiel är vanligtvis den materiel som används vid respektive förband. Det innebär att typ och mängd varierar med de utbildningar som genomförs. Övrig materiel finns upplagd i förråd.

Flyg- och fartygsresurser

Beredskap med flyg- och fartygsresurser regleras i Försvarsmaktens interna beredskapsordrar.

SMHI – Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut

SMHI är myndighet för ärenden som rör hydrologi, meteorologi och oceanografi. Den centrala vädertjänsten finns i Norrköping och ansvarar för vädervarningar och allmänna prognoser för land och hav till Internet och radions program 1. Den centrala vädertjänsten ansvarar också för SMHI:s databas för prognoser upp till 10 dygn. Prognosområdet är hela Östersjöområdet. Den centrala vädertjänsten har öppet dygnet runt.

Två speciella avdelningar ansvarar för hydrologiska respektive oceanografiska varningar och information. Avdelningarna är öppna under kontorstid och har jour dygnet runt. Den centrala vädertjänsten är anslagsfinansierad. Dessutom finns flera enheter som baseras på kommersiell bas och ansvarar för olika branscher.

Uppgifter

Som stöd för räddningstjänst tillhandahåller SMHI information och prognoser om:

- stora mängder snö
- kraftiga vindar
- kraftig åska
- höga vattenstånd, höga vågor
- hårt fjällväder (fjällräddning)
- underkylt regn
- nederbörd och vind (vid större bränder)
- strömmar, vattentemperatur, väder och vind (sjöolycka)
- vindstabilitet, nederbörd, spridning, skiktning (gasutsläpp)
- höga vattenflöden (översvämningar)
- beräknad utbredning av olja (oljeutsläpp).

SMHI har speciell beredskap inom några områden: För kärn-

SMHI tillhandahåller väderinformation som stöd för räddningstjänst.

energiberedskapen ska SMHI tillhandahålla prognoser till Strålskyddsinstitutet, kärnkraftverk och länsstyrelser. SMHI har också en särskild beredskap för prognoser i samband med oljeutsläpp genom en speciell datormodell för oljedrift. Modellen kan också användas i sjöräddningssammanhang. Dessutom har SMHI en omfattande varningstjänst för:

- byvind till land, medelvind till havs
- stora mängder snö i regel med drivbildning
- väder som kan orsaka trafiksvårigheter
- brandfara i skog och mark
- högt vattenstånd
- hårt väder i fjällen
- nedisningsrisk för fartyg
- kraftiga åskväder som kan allvarligt störa energiförsörjning, kommunikationer och datorsystem
- höga flöden.

Varningar från SMHI indelas i tre klasser. De innebär förvarningar med avseende på väderhändelser eller till dessa kopplade hydrologiska händelser (höga flöden i vattendrag) eller oceanografiska händelser (extrema vattenstånd):

Klass 1 – den minst allvarliga varningen: Väder men inget ovanligt väderfenomen som innebär fara, skador eller störningar för vissa aktiviteter.

Klass 2 – den näst allvarligaste varningen: Väderutveckling väntas som kan innebära fara för allmänheten, stora materiella skador och stora störningar i viktiga samhällsfunktioner. Allmänheten uppmanas följa ny information via Internet, radio eller TV.

Klass 3 – den allvarligaste varningen: Extremt väder väntas som kan innebära stor fara för allmänheten och mycket stora störningar i viktiga samhällsfunktioner. Allmänheten uppmanas följa ny information via Internet, radio eller TV. Kriterierna för klass 3 är satta så att de normalt kommer att skickas ut 1–3 gånger under en 5-årsperiod.

När klass 2- och klass 3-varningar utfärdas skickas vädervarning bl.a. till de kommunala räddningstjänsterna och länsstyrelserna via SOS-alarm för att göra berörda uppmärksamma på att en ny varning är inlagd på SMHI:s webbsida.

Alla klass 2- och klass 3-varningar verifieras genom att SMHI i efterhand granskar, utvärderar och följer upp prognoserna.

För vissa företag, myndigheter m.fl distribuerar SMHI också specialvarningar, t.ex.

- flygvädertjänst
- prognoser på kraftigt snöfall/-drivbildning (SJ, Vägverket, kommunerna)
- åskprognoser
- väderprognoser för fritidsbåtägare
- isprognos för sjöfarten.

Larmvägar

Räddningstjänst som önskar information från SMHI kontaktar institutet via SOS-central eller på annat sätt. Fortsatt kontaktväg under insatsen överenskommes från fall till fall. Sjöräddningstjänsten tar själv direktkontakt med centrala vädertjänsten (vakthavande meteorolog) i Norrköping. Flygräddningstjänsten (ARCC) arbetar genom SMHI:s enhet på Arlanda.

Viktigt meddelande till allmänheten, VMA, kan sändas via TV.

Programföretag inom radio och TV

För akuta situationer där det är fara för liv finns varnings- och informationssystemet *Viktigt meddelande till allmänheten* (VMA). VMA utgörs dels av meddelanden i radio och TV, dels av utomhuslarm. Räddningsverket har träffat överenskommelser om sändning av VMA med Sveriges Radio, Sveriges Television, Utbildningsradion, TV4, Radiobranchen RAB AB² och ett antal satellitsändande TV-kanaler. SVT Text publicerar meddelanden på sidan 599.

Larmvägar

Räddningsledaren begär sändning av ett meddelande hos regional SOS-central. Begäran vidarebefordras till Sveriges Radios sändningsledning via SOS-centralen i Stockholm. Sändningsledningen ser till att meddelandet sänds i SR:s samtliga kanaler och förser TV-kanalerna med textunderlag. Med automatik sänds SR-meddelandet i de privata lokalradiokanalerna. Sändningsledningen tjänstgör dygnet runt, året runt, och är garanten för att meddelandet når alla som ingår i VMA-systemet.

2) Den privata lokalradions branschorgan.

Meddelandets innehåll

Meddelandet ska innehålla kort, saklig information om

- vad som har hänt
- det akuta hotet mot liv, hälsa, egendom och miljö
- vad människor ska göra för att skydda sig
- vad allmänheten kan göra för att eventuellt underlätta räddningsarbetet.

Varje meddelande avslutas med en hänvisning om att den fortsatta informationen lämnas i aktuell lokal SR-kanal.

Rätt att begära meddelande i radio och TV

Enligt VMA-överenskommelserna har följande myndighetsutövare och myndigheter rätt att begära sändning av VMA:

- Räddningschef/räddningsledare vid kommunal och statlig räddningstjänst
- Polismyndighet
- Statens strålskyddsinstitut för rådgivning om strålskydd
- Smittskyddsläkare
- Myndigheter med tjänsteman i beredskap
- Kommuner och landsting vid extraordinära händelser
- SOS-central, t ex vid blockering av 112-numret
- El-distributörer och teleoperatörer vid el- och teleavbrott.

Det finns dessutom anläggningar som bedriver farlig verksamhet, t.ex. kemisk industri, som har fått kommunens tillstånd att själva utlösa signalen Viktigt meddelande.

844

SWEDEN

RÄDDNINGSVÄRKET

6. Internationell samverkan

Sedan 1988 har Räddningsverket regeringens uppdrag att hålla beredskap för internationella katastrof- och biståndsin-satser. Beredskapen består av personal och materiel som med kort varsel ska kunna skickas dit det behövs. Uppdragen va-rierar och under årens lopp har verksamheten utvecklats till att omfatta en rad uppgifter främst inom räddning, logistik, transporter, boende, kontorsmoduler, telekom m.m. till stöd för FN- och EU-organ i fält.

Räddningsverket bedriver också kapacitetsutvecklingsarbe-te på uppdrag av regeringen och arbetar med prioriterade län-der för att utveckla deras förmåga att förebygga och hantera olyckor. Till verkets uppdrag hör också att bedriva humanitära minhanteringsinsatser och att stödja utlandsmyndigheter och människor med hemvist i Sverige som drabbas av en allvarlig olycka eller katastrof i utlandet. Då samverkar Räddningsver-ket i utlandet med UD:s utlandsmyndigheter, Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, Svenska Röda Korset, Rädda Barnen och Svenska Kyrkan.

På central myndighetsnivå samarbetar Räddningsverkets främst med Sida. Ett ramavtal mellan de båda myndigheterna medger ett förenklat ansöknings- och beredningsförfarande för akuta hjälpinsatser. Det gäller framför allt omedelbara hu-manitära insatser, men också tidiga återuppbyggnadsinsatser.

FN

Inom räddningstjänstområdet är den huvudsakliga interna-tionella samarbetspartnern FN. Både Sverige och andra län-der erbjuder stöd till FN-organ så som FN-OCHA, UNHCR, WHO, UNICEF, WFP, UNDP och UNEP. Utöver detta finns andra samarbeten, t.ex. det informella samarbetet IHP (In-ternational Humanitarian Partnership) där Sverige, Norge,

Danmark, Finland, Storbritannien och Holland i samverkan lämnar det stöd som FN efterfrågar.

Även lednings- och insatsutbildning och utbildning i minhantering bedrivs åt olika FN-organ. I första hand finansieras minhanteringsinsatserna av Sida, men även direkt av t.ex. UNOPS (United Nations Office for Project Service).

EU

EU:s gemenskapsmekanism

EU har inrättat en gemenskapsmekanism för räddningstjänstområdet, för att bidra till att säkerställa bättre skydd för i första hand människor, men även för miljö och egendom vid större olyckor eller naturkatastrofer. Om en olycka eller katastrof inträffar som är så stor att det drabbade landets egna resurser inte räcker till, eller om olyckan riskerar att få gränsöverskridande konsekvenser, kan det drabbade landet söka omedelbar hjälp från andra EU-länder.

Insatser genom gemenskapsmekanismen måste alltid föregås av en begäran från det utsatta landet och sker således normalt genom MIC (The Monitoring and Information Center) ett övervaknings- och informationscenter. Gemenskapsmekanismen är öppen för samtliga medlemsstater i EU, EES-länderna och kandidatländerna, men även länder utanför dessa samarbeten kan begära hjälp. För att förenkla samarbetet mellan länderna i Europa och gemenskapsmekanismen har varje land utsett en kontaktpunkt för räddningstjänst-samarbetet. I Sverige har Räddningsverket detta uppdrag.

Gemenskapsmekanismen består av olika delområden som omfattar ett övervaknings- och informationscenter, ett kommunikationssystem, utbildningsverksamhet, övningsverksamhet, expertteam och expertutbyte.

EU:s civila krishantering

Inom EU:s utrikes- och säkerhetspolitik finns EU:s arbete med krishantering i områden som drabbats av, eller riskerar att drabbas av, kris eller konflikt. Stöd kan lämnas från svensk sida till ESFP:s (Europeiska säkerhets- och försvarspolitikens) insatser, på samma sätt som stöd erbjuds till FN-organens olika insatser i krigs- och konfliktdrabbade länder.

NATO/PFF

Inom ramen för Partnerskap för fred (PFF) återfinns räddningstjänstfrågorna inom kommittéerna Senior Civil Emergency Planning Committee och Civil Protection Comitte. Där diskuteras bl.a. frågor om skydd av kritisk infrastruktur, kriskommunikation och handhavande av flyktingströmmar. Nato har också ett informations- och kommunikationscenter – EADRCC (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Center). EADRCC har 24-timmarsberedskap och koordinerar insatser och sprider information mellan medlemsländerna. EADRCC kan initiera beredskapstyrkan EADRU (EuroAtlantic Disaster Response Unit) som är en från medlemsländerna sammansatt styrka med civila och militära resurser, t.ex. sjukvårdsutrustning och räddningsmateriel.

Sverige deltar ofta i de övningar som Nato genomför.

Nordred

Nordreds syfte är att på olika sätt främja samverkan inom räddningstjänsten mellan de nordiska länderna; både samarbete för att utveckla räddningstjänsten och för operativ samverkan i akuta räddningssituationer.

Länderna ska samarbeta över nationsgränserna vid olyckor eller vid risk för olyckor och förpliktigar sig att hjälpa varandra i samband med en olycka eller vid överhängande risk för en olycka. Samarbetet syftar till att förhindra och/eller begränsa skador på människor, egendom och miljö.

Bestämmelserna reglerar en rad förhållanden i samband med hjälp över nationsgränserna, t.ex. ansvaret för ledningen av en insats samt hur man undviker import- och exporthinder för fordon, räddningsmateriel och annan utrustning. Det finns också bestämmelser för hur kostnader och skador som orsakats av hjälpinsatsen ska ersättas. Staterna har förpliktelser att informera om lagstiftning och organisation av räddningstjänsten i de olika länderna, medverka till utvecklingen av samarbetet på området och att hålla direkta inbördes kontakter om den praktiska tillämpningen av avtalet.

Regionala samarbeten

EUROMED är ett projekt som ska skapa ett system för samarbete kring förebyggande, bekämpande och hantering av

naturkatastrofer och olyckor i Medelhavsregionen. I projektet fokuserar man på riskområdena jordbävning, översvämning, skogsbrand och riskhantering i stadsmiljöer och sjöfart. Arbetet har skett främst genom kurser, seminarier, expertutbyten, kunskapsutbyte mellan ländernas räddningstjänstskolor och teknisk assistans.

Barentsrådet

Barentsrådet (Barents Euro-Arctic Council, BEAC) är ett forum för det mellanstatliga samarbetet i Barentsregionen. Räddningstjänst är ett av de områden som man samarbetar inom och målet är att öka möjligheterna att bistå varandra över nationsgränserna vid olyckor eller naturkatastrofer. I och med den låga befolkningstätheten är de resurser som finns spridda över ett mycket stort område. Ibland kan den närmsta tillgängliga räddningstjänsten finnas i ett annat land än det där olyckan inträffat. Det innebär att det finns goda möjligheter för samordningsvinster om man kan bistå varandra.

Stabilitetspakten för sydöstra Europa – DPPI (Disaster preparedness and prevention initiative)

Sydosteuropa drabbas ofta av naturkatastrofer. På grund av konflikter har möjligheterna att samverka över gränserna varit små och det regionala samarbetet har blivit lidande. DPPI syftar till att öka den regionala samverkan inom räddningstjänstområdet och att effektivisera de nationella räddningstjänsterna så att de bättre kan förebygga och bekämpa olyckor och katastrofer.

Arktiska rådet

Arktiska Rådet är ett mellanstatligt forum som arbetar med miljö, ekonomi och sociala frågor i syfte att uppnå hållbar tillväxt. Vart annat år träffas medlemmarnas utrikesministrar och drar upp riktlinjerna för det framtida arbetet. Mellan utrikesministerträffarna styrs Arktiska Rådet av en kommitté med representanter från alla länder och ursprungsbefolkningarnas organisationer. Man har tillsatt sex arbetsgrupper som ska arbeta med olika prioriterade områden. Räddningsverket deltar i arbetsgruppen *Emergency, Prevention, Preparedness and Response* (EPPR).

EPPR (Emergency, prevention, preparedness and response)

EPPR arbetar främst med att förebygga och bekämpa utsläpp av olja, gas och radioaktiva ämnen. I och med att utvinningen av olja och gas ökat i området, har antalet miljöfarliga transporter stigit kraftigt. EPPR arbetar för att öka säkerheten vid transporter till sjöss genom förebyggande åtgärder, men också genom att förbereda tillvägagångssätt för hur olyckor ska bekämpas. EPPR arbetar också för att minimera skadorna av radioaktiva ämnen som dumpats till sjöss och för att förhindra att ytterligare utsläpp sker.

Räddningsverket och representanter för Kustbevakningen och Statens strålskyddsinstitut deltar i arbetet för Sveriges räkning.

Östersjöstaternas råd – CBSS

Inom CBSS arbetar Sverige bl.a. med att förstärka det regionala samarbetet kring räddningstjänstfrågor. Dessa frågor behandlas inom delområdet civil säkerhet, där räddningstjänst har identifierats som ett av tre huvudspår.

Eurobaltic

Eurobaltic ska stödja en hållbar utveckling av trygga och säkra kommuner och industriell verksamhet i hela Östersjöregionen. Genom regionala och lokala aktiviteter som kurser, seminarier, övningar och gemensamma utvecklingsåtgärder, ska projektet bidra till att knyta kontakter och förstärka banden mellan organisationer, institutioner och människor. Arbetet ska t.ex. leda till riktlinjer och checklistor för samarbete inom oljeskyddsområdet. Samverkan sker på både nationell, regional och lokal nivå.

Bilaterala samarbeten

Sverige har tecknat avtal med Estland, Lettland och Litauen om samarbete kring räddningstjänstfrågor. Enligt avtalen ska parterna ”samarbeta för att skydda, framförallt genom förebyggande åtgärder, människor, miljön och egendom mot allvarliga natur-, tekniska och miljökatastrofer”. En part kan vid en stor katastrof begära hjälp från motparten och ska då få den

hjälp som är tillgänglig och som bedöms lämplig. I överenskommelserna ingår också utbyte av information och forskningsresultat mellan parterna samt gemensamma övningar och expertutbyte.

Enligt en liknande överenskommelsen med Ryssland ska parterna utveckla sitt samarbete på området förebyggande av, beredskap för och insatser vid olyckshändelser. I arbetet ingår att utbyta information och erfarenheter från inträffade olyckshändelser, konsultation och andra samarbetsåtgärder. Man ska också stimulera till samarbete mellan myndigheter och icke-offentliga institutioner och organisationer på både central och lokal nivå. Ett liknande samarbetsavtal finns också med Ukraina.

En överenskommelse mellan Räddningsverket och dess slovenska motsvarighet, ACPDR (Administration of the Republic of Slovenia for Civil Protection and Disaster Relief) ska ses som en grund för framtida samverkan inom områdena utbildning, förebyggande och beredskap, internationellt samarbete och övrigt samarbete.

Räddningsverket har också en avsiktsförklaring om samarbete på räddningstjänstområdet med Sydafrika.

Förkortningar

ARCC	Aeronautical Rescue Coordination Centre
ACO	Aircraft Co-Ordinator
ACPDR	Administration of the Republic of Slovenia for Civil Protection and Disaster Relief
BEAC	Barents Euro-Arctic Council
BIS	Beslut i stort
CBSS	Östersjöstaternas råd, The Council of the Baltic Sea States
DSC	Digital Selective Calling
DPPI	Disaster preparedness and prevention initiative
EADRCC	Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Center
EADRU	EuroAtlantic Disaster Response Unit
ELT	Emergency Locator Transmitter
EPPR	Emergency, prevention, preparedness and response
EU	Europeiska unionen
ESFP	Europeiska säkerhets- och försvarspolitik
FN	Förenade nationerna
– OCHA	FN:s kontor för humanitära frågor, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
– UNDP	FN:s utvecklingsprogram, United Nations Development Programme
– UNEP	FN:s miljöprogram, United Nations Environment Programme
– UNHCR	FN:s flyktingorgan, Office of the UN High Commissioner for Refugees
– UNICEF	FN:s barnfond, United Nations Children's Fund
– WHO	Världshälsoorganisationen, World Health Organization
– WFP	FN:s världslivsmedelsprogram, United Nations World Food Programme
FSO	Förordning (2003:789) om skydd mot olyckor
GMDSS	Global Maritime Distress and Safety System
HSL	Hälsa- och sjukvårdslag (1982:763)
IAEA	International Atomic Energy Agency
IAMSAR	International Aeronautical and Maritime Search And Rescue
ICAO	International Civil Aviation Organization
IHP	International Humanitarian Partnership
IMO	International Maritime Organization
KCL	Kustbevakningens centrala ledning

LKC	Länskommunikationscentral,(Polis)
LSO	Lag (2003:778) om skydd mot olyckor
MIC	Militär insatschef
MIC	The Monitoring and Information Center
MRCC	Maritime Rescue Co-ordination Centre
NATO	North Atlantic Treaty Organization
OSC	On Scene Co-Ordinator, gäller vid sjöräddningstjänst On Scene Commander, gäller vid miljöräddningstjänst
PFF	Partnerskap för fred
PIC	Polisinsatschef
PKL grupp	Psykologisk/psykiatrisk katastrofledningsgrupp, (sjukvården)
RAKEL	Radiokommunikation för effektiv ledning
RIB	Räddningsverket, Integrerat beslutsstöd för skydd mot olyckor
RITS	Räddningsinsatser till sjöss
SAR	Search And Rescue
SDS	Short Data Services
SGU	Sveriges geologiska undersökning
SIDA	Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete
SJÖMAN	Kustbevakningens fasta telefonnät
SKI	Kärnkraftsinspektionen
SKL	Sveriges kommuner och landsting
SMHI	Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut
SOLAS	International Convention for the Safety Of Life At Sea
SoS	Socialstyrelsen
SSI	Strålskyddsinstitutet
TiB	Tjänsteman i beredskap
UNOPS	United Nations Office for Project Service
VB	Vakthavande Befäl Vakthavande Beslutsfattare
VB ATS	Vakthavande Befäl vid Armétaktiska staben
VB FM	Vakthavande Befäl Försvarmakten
VB FTS	Vakthavande Befäl vid Flygtaktiska staben
VB MTS	Vakthavande Befäl vid Marintaktiska staben
VT	Vakthavande tjänsteman
VHF	Very High Frequencies
VMA	Viktigt meddelande till allmänheten
VTS	Vessel Traffic Service

Referenser

Cedergårdh, E. & Winnberg, T. (2006): Utformning av ledningsorganisation. I: Fredholm, L. & Göransson, A-L. *Ledning av räddningsinsatser i det komplexa samhället*. Karlstad: Räddningsverket.

Johansson, Per (2006): Legala grunder för räddningsinsatser I: Fredholm, L. & Göransson, A-L. *Ledning av räddningsinsatser i det komplexa samhället*. Karlstad: Räddningsverket.

Krisberedskapsmyndigheten (2005): *Förebygga och förbereda: Så fungerar krisberedskap*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.

Räddningstjänster och samverkande organ. Räddningstjänsthandboken del 1. Karlstad: Räddningsverket (1996).

Svedin, Lina, M. (2006): *Från Ledning och Samverkan till Samverkansledning: En litteraturstudie*. Stockholm: Crismart, Nationellt centrum för krishanteringsstudier, Försvarshögskolan.

Svensson, S. (2005): *Taktik, ledning, ledarskap*. Karlstad: Räddningsverket

Författningar

Förordning (2002:375) om Försvarsmaktens stöd till civil verksamhet.

Hälso- och sjukvårdslag (1982:763).

Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

Lag (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning.

Polislag (1984:387)

Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om Polisens planering, organisation och ledning vid särskilda händelser (RPSFS 2006:14).

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om fredstida katastrofmedicinska beredskap och planläggning inför höjd beredskap (SOSFS 2005:13).

Lag (2003:778) om skydd mot olyckor.

Förordning (2003:789) om skydd mot olyckor.

Administrativa kontaktvägar

Aktör	Kontaktvägar
Försvarsmakten	www.mil.se VB FM 08-7888111 VB ATS 08-7889300 VB MTS 08-7889550 VB FTS 08-7889488
Hälso- och sjukvård	www.socialstyrelsen.se
Internationella samverkande aktörer	www.nordred.org
Kommunal räddningstjänst	Samordnings- och planeringskontakter mellan statliga och kommunala räddningstjänster kan bl.a. ske via regionala krishanteringsråd eller motsvarande.
Kustbevakningen	www.kustbevakningen.se Samordnings- och planeringskontakter med Kustbevakningen bör tas med Kustbevakningens centrala ledning i Karlskrona (KCL). Kontakter kan även tas med Kustbevakningens regionala ledningar i Härnösand, Stockholm, Karlskrona och Göteborg.
Luftfartsstyrelsen	www.luftfartsstyrelsen.se Samordnings- och planeringskontakter med flygräddningstjänsten ska tas med Luftfartsstyrelsen, Flygräddningstjänsten Box 5159, 426 05 Västra Frölunda
Länsstyrelsen	www.lst.se Samordnings- och planeringskontakter om kärnenergiberedskapen tas med Räddningsverket eller länsstyrelsen.
Polisen	www.polisen.se Övergripande samordnings- och planeringskontakter med polisen i räddningstjänständerna bör tas med Rikspolisstyrelsen, Polisavdelningen, telefon 08-401 90 00.
Programföretag inom radio och TV	www.svt.se www.sr.se
Räddningsverket	www.raddningsverket.se

Sjöfartsverket	www.sjofartsverket.se Samordnings- och planeringskontakter med sjö- räddningstjänsten kan ske genom Sjöfartsverkets huvudkontor Sjöfart & Samhälle, Sjöräddnings- och Beredskapsenheten i Norrköping eller regionalt genom Sjöfartsverkets sjötrafikområden. Kontakt kan också tas med sjöräddningscentralen.
SMHI	www.smhi.se Samverkans- och planeringskontakter bör tas via centrala vädertjänsten i Norrköping.
SOS-alarm AB	www.sosalarm.se

Bildförteckning

- s. 1 Johan Berlin
- s. 12 Jeppe Gustafsson/SCANPIX
- s. 16 Cicci Jonsson/Pressens Bild
- s. 18 Ida Eklund/SCANPIX
- s. 20 Pernilla Wahlman/SCANPIX
- s. 22 Göran Gustafson/SCANPIX
- s. 27 Margaretha Ericsson/Räddningsverket
- s. 30 Hans Hedebratt/Hedebratts Bildservice/SCANPIX
- s. 34 Hans Runesson/SCANPIX
- s. 38 Patrick Trägårdh/SCANPIX
- s. 41 Niklas Modig/ST/SCANPIX
- s. 44 Kristoffer Thessman/Räddningsverket
- s. 46 Kjell Nilsson/Räddningsverket
- s. 47 Thomas Johansson/Räddningsverket
- s. 50 mitten: Kristoffer Thessman/Räddningsverket,
mitten till höger: Micke Sörensen/Räddningsverket,
övriga Kjell Nilsson/Räddningsverket
- s. 54 Micke Sörensen/Räddningsverket
- s. 59 Jeppe Gustafsson/SCANPIX
- s. 64 SOS Alarm AB
- s. 68 Dan Norrå/SCANPIX
- s. 72 Roger Lundsten/SCANPIX
- s. 74 Roger Vikström/SCANPIX
- s. 76 Räddningsverket

Vid de allra flesta räddningsinsatser är förmågan att samverka och samordna resurser avgörande för slutresultatet. Det är därför viktigt att de olika aktörerna har kunskap om varandras ansvar, arbetssätt, resurser och förmågor och att det finns gemensamma arenor för utbildning, planering och övning.

Räddningstjänst i samverkan beskriver övergripande svensk räddningstjänst med fokus på samverkan och samordning samt de olika myndigheternas ansvar, organisation, resurser, arbetssätt m.m. Boken vänder sig till personal vid räddningstjänstansvariga myndigheter och samverkande organisationer som i sitt arbete behöver ha kunskap om varandra. Boken lämpar sig också i utbildning om samverkan och samordning för räddningstjänst.

Räddningstjänst i samverkan är en revidering och vidareutveckling av *Räddningstjänsthandboken del 1 - Räddningstjänster och samverkande organ* från 1996.

RÄDDNINGSS
VERKET

651 80 Karlstad
telefon 054 13 50 00
telefax 054 13 56 00
www.raddningsverket.se

Beställningsnummer U30-666/08
ISBN 978-91-7253-342-4

Beställ från Räddningsverket
publikationsservice@srv.se
Telefax 054 13 56 05